

GÁBOR LÁSZLÓ EMLÉKÜLÉS

*Az MTA Építészettudományi Bizottsága
2000. november 23-i
rendezvényének előadásai*

A Magyar Tudományos Akadémia Építészettudományi Bizottsága 2000. november 23-án emlékülést rendezett névadója, Gábor László professzor, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja születésének 90. évfordulójára, hogy bemutassa és méltassa e nagy előd életművét.

Gábor László, aki 1910-ben született és 1981-ben halt meg, a második világháborút követő évtizedek magyarországi építészképzésének meghatározó alakja volt, aki a Budapesti Műszaki Egyetem tanáraként elsősorban 1960 és 1979 között írt négykötetes *Épületszerkezettan* című műve és egyetemi előadásai révén gyakorolt meghatározó hatást számos, egymást követő építészmérnök-generációra.

Az emlékülés – amelyen a megnyitó és az összefoglaló gondolatainak keretében 9 előadás és 4 hozzászólás hangzott el – elsősorban arra törekedett, hogy Gábor László oktatói és ezt megalapozó tudományos és tudományszervezői tevékenységét méltassa, de megkísérelte, hogy feltárja az életműnek azokat a rétegeit is, amelyek mindaddig kevéssé kerültek reflektorfénybe, vagy már kezdtek elhomályosodni a közemlékezésben.

Gábor László 1933-ban szerzett építészmérnöki oklevelet a Királyi József Műegyetemen, s ezt követően másfél évtizeden át tervező építészként működött. Ez alatt villákat és bérházakat tervezett, majd a második világháború utáni három évben számos (részben vagy teljesen) lerombolt épület rekonstrukcióján dolgozott. Ezek közül a legismertebb a Margit-híd pesti hídfőjénél lévő, nagyon erősen sérült üzlet- és bérház átalakítása irodaházzá, amely először belügyminisztériumként, majd különböző pártfunkciókat szolgálóan működve, a következő évtizedek egyik legjelentősebb szimbólumává vált, s ma is fontos (parlamentari) feladatot lát el.

Főosztályvezetői rangban rövid ideig az akkori Építésügyi Minisztériumban végzett államigazgatási tevékenység után tanszékvezető egyetemi tanárként 1949-ben került át a Budapesti Műszaki Egyetem Épületszerkezettani Tanszékére, ahol haláláig dolgozott.

Ebben a munkakörben hozta létre a már említett négykötetes művet, amely nem csupán átfogóan enciklopédikus igényű, hatalmas teljesítményként nevezetes, ha-

nem azért is, mert abban és kapcsolódó kezdeményezéseiben nemzetközileg is jelentős erőfeszítéseket tett az épületszerkezettan épületfizikai, elsősorban hő- és hangtani, valamint hidromechanikai megalapozására. Ebben látszott meg legjobban személyiségének integratív ereje, amely sok tehetséges kutató bevonásában, kinevelésében és a kreatív egyéniségek szabad kibontakozását lehetővé tevő, de mégis szigorú követelményeket képviselő vezetésében nyilvánult meg.

Az akadémiai emlékülés előadásai mindezt részletesen illusztrálták, ugyanakkor rámutattak tevékenységének olyan mozzanataira is, amelyeknek ma is figyelemreméltó aktualitásuk van, s további folytatásra várnak. Ezek közül különös figyelmet érdemel a Zöld András munkásságára épített épületenergetikai kutatás, amely azóta a szoláris építészet épületszerkezeti felkarolásához vezetett (Széll Mária). További kiaknázásra várnak annak az akusztikai laboratóriumnak a lehetőségei is, amely a tanszék munkájához kapcsolódva megvalósult létesítmény, s Reis Frigyes akkreditációs erőfeszítéseit dicséri.

Az épületfizikai megalapozás átfogó feladatának teljesítése és az erre épülő korszerű szemlélet érvényesítése mellett Gábor László munkatársaival más fontos területeken is úttörő munkát végzett. Ilyen az informatika építészeti szerepének korai felismerése és ezzel kapcsolatos igen eredeti, nyelvtudományi analógiákat használó alapozó munkák kidolgozása. Ide sorolhatók a Christopher Alexander adaptálására támaszkodó lépések a gráfelmélet építészeti alkalmazására (Ottmár Béla) és a morfológiai alapelvek döntésméleti érvényesítése az épületszerkezeti megoldások és választások optimalásának érdekében (Petró Bálint).

Igen jelentős Gábor László – Párkányi Mihály kutatásaira támaszkodó – részvétele a szerkezeti rendszerek elméletének fejlesztésében, amely a nem-tektonikus, felületelvű építési rendszerek alapelveinek kidolgozásában alkotott maradandót, s a „folding” építészeti mozgalomának elméletéhez is sokat adhat hozzá.

Az emlékülésen a Magyar Tudományos Akadémia két nemzetközileg elismert tagja is tartott – Gábor László által kifejtett állásfoglalások továbbgondolására ösztönző – előadást. Szabó János Gábor László építészeti filozófiáját elemezte, kiemelve az építészeti interdiszciplinaritás kettős (belső-külső) karakterére vonatkozó elgondolást. Finta József azzal foglalkozott, hogy a fiatal korában a Bauhaus-on orientálódó Gábor László, a posztmodern építészeti mozgalom fellépésére reagálva, miként tiltakozott az építészeti irracionizmus ellen, s miként törekedett egy ezzel szembenéző építészeti etika megfogalmazására.

Gábor László egykori tanítványai és munkatársai Gábor László személyiségének életszerű bemutatását is fontosnak tartották, s az emlékülés ebben a tekintetben is emlékezetes marad.

Kunszt György
az MTA Építészettudományi Bizottsága elnöke

MEGNYITÓ

Gábor László a most búcsúzó évszázad magyar építészetének, építészettudományának és az épületszerkezetan egyetemi oktatásának hazánkban meghatározó, iskolateremtő személyisége volt. Kilencven éve született, s ezt az évfordulót ragadjuk meg arra, hogy megemlékezzünk életművéről és személyiségéről. Hasonló szándékból szokás szerint a nyolcvan- vagy a százéves évfordulót választják; mi azért választottuk a kilencvenest, mert valamikori fiatal munkatársai – jórészt neki köszönhető – pályájuknak már a csúcsára értek, s ezért a megemlékezésük különösen informatív lehet, a kevésbé fiatalok jó része pedig még elérhető, néhány év múlva viszont esetleg már nem lennének azok. Körünk sajnós már ma sem teljes; így nem lehet közöttünk Párkányi Mihály, akivel közösen Gábor László egyik legérdekesebb könyvét, Sámsondi Kiss Béla hallatlanul szellemes héjbeton-építésmódjának átfogó teóriává fejlesztését írta.

A mai emlékülést az Akadémia Építészettudományi Bizottsága rendezte, első sorban Széll Máriának, a bizottság titkárának lankadatlan munkájával. Ez a bizottság Gábor Lászlónak köszönheti a létét, sőt még a nevét is. Korábban, a Széchy Károly által vezetett Építéstudományi Bizottság még magába foglalta az építési

diszciplínák szinte teljes körét, a hidépítéstől kezdve, az épületszerkezettanon át, egészen a talajmechanikáig. 1964 és 1967 között, ennek a bizottságnak a titkáráként tanúja voltam számos vitának, amelyekben a különböző diszciplínák képviselői – közöttük pl. Csonka Pál és Gábor László – a tudományosság kritériumainak közös megállapítására, vagy az esetleg feloldhatatlan különbségeknek legalább a korrekt regisztrálására törekedtek. Azt hiszem, ezek a viták nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy Gábor László törekvéseinek középpontjába állította az épületszerkezettan természettudományos – elsősorban a hőtant, a hangtant és a kapillárisok hidromechanikáját igénybevevő – megalapozásának programját. Emlékülésünk egyik feladata annak a felmérése, hogy ennek a programnak a megvalósításában meddig jutottunk, s hogy mik lennének a következő legfontosabb megteendő lépések. Erre azért is szükség van, mert az építéshez–építészethez tartozó diszciplínák és a művelésükre szakosodott akadémiai bizottságok között létrejött módszertani vetélkedés–háborúskodás ma is tart, s ennek alakulásától bizottságunk, az Építészettudományi Bizottság jövője is függ.

Kunszt György

GÁBOR LÁSZLÓ ÉLETRAJZÁHOZ

Születési helye, ideje: Debrecen, 1910. november 22.

Elhalálzásának ideje: 1981. október 28.

Középiskolai tanulmányok: Debreceni Állami Főreáliskola

Egyetemi tanulmányok: Kir. József Műegyetem Építészeti Osztály, 1929/30 – 1932/33. tanév

Végzettsége: okleveles építészmérnök

Oklevelének száma, kelte: 11754; 1933. május 2.

Munkahelyei, beosztásai:

Tervezőként dolgozik

Ligeti Aurél (1932–35),

Platschek Imre (1936–39),

Dereskei Fodor Lajos (1939–41),

Mátrai Gottwald Gyula (1941–44) építészek irodáiban.

Önálló építész tervező, 1946–48

Hazai Mély- és Magasépítő Rt. 1948. április – május, vállalatvezető
Magasépítőipari Igazgatóság, 1948. május – július, igazgatóhelyettes
Építésügyi Minisztérium, 1948. július – 1949. október, főosztályvezető
Budapesti Műszaki Egyetem, Épületszerkezeti Tanszék, 1949. október – 1952.
augusztus, tanszékvezető egyetemi tanár
Építőipari Műszaki Egyetem, Épületszerkezeti Tanszék, 1952. szeptember – 1955.
augusztus, tanszékvezető egyetemi tanár
Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem, Épületszerkezeti Tanszék, 1955.
szeptember – 1967. augusztus, tanszékvezető egyetemi tanár
Budapesti Műszaki Egyetem, Épületszerkezeti Tanszék, 1967. szeptember – 1981.
június 30. tanszékvezető, egyetemi tanár

Tudományos fokozatai:

a műszaki tudomány doktora, 1958. szeptember 22.
MTA levelező tag, 1973. május 30-tól
MTA rendes tag, 1979-től

GÁBOR LÁSZLÓ ÉPÍTÉS-ÉPÍTÉSZET FILOZÓFIÁJA ÉS REGULÁJA

SZABÓ JÁNOS

akadémikus

Személyes kapcsolatom Gábor Lászlóval 53 évvel ezelőtt kezdődött, és ebben a véletlen is szerepet játszott. 1943-ban megszereztem a mérnöki oklevelet. 1943 októberében behívtak katonai szolgálatra. 1947 őszén érkeztem haza szovjet hadifogságból. Állásom nem volt, több helyen próbálkoztam, míg végül azt ajánlották nekem, keressem fel egy szervező–fejlesztő–tervező vállalatnál Bartos Istvánt (akivel akkor találkoztam először), mert neki szüksége van szerkezet-tervező mérnökre. Októberben már nála dolgoztam. Akkoriban indult a teljesen romos Palatínus bérház-tömb Belügyminisztérium részére történő átépítésének előkészítő munkája. Nem sokkal ezután kerültem szoros kapcsolatba a tervezés szervezőivel és végrehajtóival, név szerint: ifj. Benkhard Ágoston, Gábor László, Gádoros Lajos, Preisich Gábor, Rudnai Gyula építészekkel és munkatársaikkal. Mi, Bartos István és csapata (kezdetben Rózsa Mihály és jómagam) végeztük a szerkezettervezést. Bátran mondhatom, hogy ez az ötven évvel ezelőtt újjászületett épület, figyelembe véve a többször változó felhasználók igényeit is, ma is megfelel a követelményeknek. Jelenleg, úgy tudom, országgyűlési képviselői irodaház.

A BM-nek szánt épület elkészülte után ritkábban találkoztam Gábor Lászlóval, de változatlan tisztelettel fogadtam az építészet elméleti és gyakorlati összefüggéseit illető felfogását, filozófiáját. A nálam tíz évvel idősebb Gábor László megalapozott szemléletét, nyíltan vállalt felfogását ma is helytállónak tartom. Ezért merem vállalkozni arra, hogy filozófiájáról beszéljek, mert annak tartalmát nem csak elfogadtam, hanem az övétől eltérő pályafutásom során is irányelvnek tekintettem. Természetesen senkire sem kötelező felfogás ez: bárki fogalmazhat másképpen, egy másfajta filozófia is vezethet nemes vagy annak vélt célok felé.

Semmi okunk sincs arra, hogy szemlesütve, szégyenkezve jelentsük ki, hogy az építés az értelmes emberi tevékenység legősibb és ma is változatlanul egyik legfontosabb eleme, egészséges létének nélkülözhetetlen eszköze. Gábor László definíciója szerint a legegyszerűbb és a legfejlettebb formájában egyaránt művészetből, tudományból és technikából ötvöződő kerek egész. E kijelentés lényege nem

attól függ, hogy a három összetevő milyen színvonalú (mennyire emberi, vagy mennyire tudálékos). Mikor ismételten élvezettel lapozgatom Finta József *Rajzskönyvét*, akkor a legegyszerűbb bikali csúrnél is érzem az építő ember szépre törekvését, a szakmai tudást és a tudni hogyant, azaz a know-how-t. Itt meg kell jegyezni, hogy az építésre vonatkozó hármas (művészet, tudomány, technika) követelmény kimondása csak akkor elegendő, ha a gazdaság egészében az optimális megoldás kiválasztása egy korrekt ár- és értékrendre épül. Voluntarista, illetve protekcionista árrendszerben a vélt optimumhoz képest állandósul az erőforrás-pocsékolás. Ezt a hetvenes években megvalósult műszaki fejlesztés sajnálatos csődje is igazolja.

Gábor László korán felismerte, hogy az építészetnek különösen nagy a társadalmi hatása és jelentősége, tudományterülete roppant dinamikusan fejlődik, interdiszciplináris jellege a műszaki tudományok között a legösszetettebb. Ez készítette saját filozófiája egyértelmű megfogalmazására. Változatlanul érvényesnek tekintette az építésztudománynak a húszas–harmincas években megfogalmazott tételét: az építészet és a városépítészet egyetemes jelenségei mögött társadalmi erők, ideológiai szemléletek, sőt politikai feszültségek is meghúzódnak, az építészettel szemben támasztott követelmények jellegzetesen társadalmi szinten fogalmazódnak meg, következésképpen azok kielégítése is csak társadalmi téren oldható meg.

A problémák alapvetően társadalmi (politikai) jellegéből levonható következtetéseket Gábor László a következő négy pontba csoportosította:

1. Az építészet kérdéseire adott válaszok tudományos szempontból csak akkor hitelt érdemlőek, ha közvetlenül, vagy közvetve a társadalmi kérdéseket is megválaszolják.

2. A válaszoknak meg kell maradniuk a racionalitás világában.

3. Az ipari szintre emelt építészeti, város-építészeti megoldások – műszaki szempontból is – csak akkor tekinthetők elfogadhatóknak, ha azok közvetlenül vagy áttételesen a politikai, társadalmi és szociológiai, funkcionális és pszichológiai, esztétikai és szemiotikai (jelkép-rendszeri) követelményeket egyidejűleg kielégítik, és ha e megoldások a társadalmi fejlődés, átalakulás megértését, a változások okainak és folyamatainak felismerését tükrözik, és a történelem, a társadalom által feltett ésszerű kérdések ésszerű megválaszolását is lehetővé teszik.

4. Nem utolsó sorban alapos vizsgálatot és bölcs döntést igényel az építészettel kapcsolatos új elméletek felbukkanása és terjedése, melyekhez új célokat, új alkotási szemléleteket és módszereket hirdetnek meg, új tudományos eredmények keletkeznek, új feltételek, követelmények jelennek meg, és hogy mindezek eredményeként sok az eszmei zavar, sok az elvi félreértés, a gyakorlati tévedés, az értékelési bizonytalanság.

Gábor László nem tudott és nem akart azonosulni a XX. században jelentkező, gátlástalan, nem konstruktív kritizálással, a legkiválóbb építész alkotások és ezek alkotói pocskondiázásával (köztük szerepelt Frank Lloyd Wright, Mies van der Rohe, Walter Gropius, Le Corbusier is). Tudomásul kell venni, hogy az építészet történetének évszázadai alatt természetes törekvés volt a stílus, tartalom, forma stb. állandó megújítása, s bár lehet, hogy az utódok akkor is ócsárolták elődjeik műveit, de számunkra kötelesség a megmaradt, vagy ásatásokkal feltárt hagyaték megőrzése.

Sok, vele egyező felfogású építészhez hasonlóan Gábor László vallotta, hogy *az új elméletekkel felvázolt világkép feltűnően nem teljes, mondhatni hamis, hiszen a teljes problémakör nem szűkíthető le a leggazdagabb országok világára és nézőpontjára; ezért is szilárdan hiszi, hogy a „modern építészet” haláláról értelmetlenség beszélni, sőt nagyon is messze van lehetőségeinek kimerítésétől, meg se közelítette teljesítőképesége határait; meggyőződése, hogy az igazi építés-építészettudomány ezzel az építészettel lépett be a jóformán csak a tapasztalat próbájában bízó, és főként arra támaszkodó építési tudás helyébe, ennek keretében zárkózik fel a kor tudományos és technikai színvonalához; változatlanul úgy tartja, hogy ez az az építészet, amelyet problémamegközelítési módjának elfogulatlansága, emberközpontúsága, tudomány iránti elkötelezettsége, társadalmi érzékenysége egyaránt alkalmassá tesz a városléptékű és tömeges feladatok (jelenős részének) ellátására, és a kort jellemző, jelképező csúcsteljesítmények elérésére is, tehát a ragyogó művészeti, a nagyszerű mérnöki, a roppant technikai és az óriási méretű és felelősségű alkotások, teljesítmények létrehozására.*

Gábor László megállapítja, hogy *az építészet szemléleti és törekvés-spektruma a fejlődési folyamatban nagyon kiszélesedik, és az építés-építészettudomány problémakörében a tényezők száma folyamatosan nő, rendkívül összetetté és különösen komplexszé válik. A problémakör sajátosságának vizsgálatakor célszerű a tényezők közül a legfontosabbak kiválasztása.*

Az építés-építészettudomány területén a sok tényező közül három semmi esetre se mellőzhető, ezek: a társadalom, mert ez az egész építési tevékenység feladatkörének meghatározója, színhelye és kerete; a technika, hiszen ez az építési-tevékenység, a megvalósítás eszköze; a tudomány, mert ez az általános fejlődés eredményeként közvetlenül termelőerővé válik.

E három tényezőtől kiindulva a sajátosság vizsgálatát azokra a területekre célszerű irányítani, ahol az említett tényezők a legjellegzetesebben érvényesülnek. Napjaink építészetében két ilyen élesen elkülönülő, akár ellentettnek tekinthető terület van.

Az egyik a hétköznapi világ, a tömeges építés területe. Ez azért kerül az építészet egyik pólusára, mert az a mindenki által nagyon is jól ismert követelmény,

hogy minél, jobban, szebben, változatosabban, változtathatóbban stb. kell építeni, és az a társadalmi szintű kikötés, hogy mindezt adott helyen és időben, mindig szigorú műszaki és szűkös gazdasági feltételek mellett kell teljesíteni. Ez nehezen feloldható ellentmondást teremt az igények és kielégítésük lehetősége között, és végső soron oda vezet, hogy ezt a roppant méretű, társadalmi fontosságú és politikai jelentőségű feladatot az ipar teljes felkészültsége mellett sem tudja minden vonatkozásban, egymagában megoldani.

A másik a csodák világa, az építészeti csúcsteljesítmények területe. Ez azért kerül a másik pólusra, mert itt mindig valamilyen kiemelkedő jelentőségű egyedi feladat megoldásáról van szó, mert a cél az adott helyen, időben és adott körülmények között a megvalósítható legtokéletesebb keresése, pl. a legmagasabb, a legkülönlegesebb, a leglátványosabb, a legjobban felszerelt, a legnagyobb komfortot nyújtó stb. épület létrehozása, mert ehhez mind a társadalmi fedezetet, mind a műszaki feltételeket ideális szinten biztosítják, és végrehajtásához az ipar a megvalósítás minden eszközével rendelkezik.

E két polárisan ellentett világnak jellegzetesen közös ismérve az, hogy bennük az építés- építészettudomány három fő összetevője: a művészet, a tudomány és a technika társadalmi szinten elvileg maximális igénnyel lép fel, jellegzetesen megkülönböztető vonása pedig az, hogy e feltétel a hétköznapi világában eddig nem bizonyult teljesíthetőnek.

Gábor László szerint e feltűnő hiányosság – amelyben, ha jól meggondoljuk, korunk építőiparának és építészettudományának egyik alapvető ellentmondása fogalmazódik meg – néhány nagyon is jól belátható külső és nehezebben elemezhető belső okra vezethető vissza.* Itt sajnos a hétköznapiakra vonatkozó elemzésre nem csak idő hiányában lehetetlen kitérnem, hanem azért is, mert ez Gábor László filozófiai fejtegetésének általam is teljesen elfogadott tartományán kívül esik, és csak a jelenleg uralkodó voluntarista ár- és értékrend – egy remélt jövőbeli – drasztikus felszámolásával lesz kezelhető (félreértések elkerülése végett tudomásul kell venni, hogy e kényes kérdés megoldásához a rendszerváltás előtti és utáni kormányok egyike se mert hozzányúlani).

Az eddig elmondottakhoz képest lényegesen rövidebben (nem fontosságát lebecsülve) szeretném vázolni Gábor László reguláját, értve ez alatt a szabályozást, rendteremtést. Nos, az *Épületszerkezettan* című, négykötetes, több kiadásban megjelent mű (mondhatnám „épszerk-biblia”) minden részletre kiterjedő alaposságát és grafikai precizitásának szépségét csodálja még az is, aki nap-nap után kezébe

* Az előadás kéziratában szereplő kurzív szedésű szövegrészeket, nem lényeges kisebb változtatásokkal és csoportosítással Gábor László 1980. évi MTA székfoglalójának kéziratából állítottam össze.

veszi. E reguláról a jelen meghívó belső oldalán elhelyezett harmadik mondat elmondja a lényegét: „Gábor professzor az épületszerkezetant objektív kritériumokra alapozott tudománnyá fejlesztette, de mindig az épület- és szerkezettervezés eszközeként kezelte, s nem, mint technikai, technológiai öncélt.”*

* Az Emlékkülésen szerettem volna elmondani – mint Gábor László kiváló építészeti kvalitására jellemzőt – az annak idején BM célra tervezett épületre vonatkozó egyik tervezési–építési emlékemet, de nem akartam ezzel a beszédidő-fegyelmet megsérteni. Ezért az alábbiakban közlöm:

Az épület Dunára néző, tervezett főbejárata az eredeti épület egyik igénytelen belső udvarára nyílt. Gábor László ezt igényes előcsarnokká kívánta alakítani, úgy hogy a földszint és az első emelet falait kibontva, azokat kör keresztmetszetű oszlopokkal váltja ki, az első emeletet az előcsarnokra néző galériává alakítja, és a felette lévő födém vonalában helyezi el az előcsarnokot lefedő üvegezett acél tetőszerkezetet. Természetesen az oszlopokat az előcsarnokhoz illő kőburkolattal kívánta ellátni. Vázlatai nekem is nagyon tetszettek, és lelkesen elkészítettem a kiváltás vasbeton szerkezeti és munkaszervezési terveit. (Mondanom se kell, hogy az általa elképzelt oszlopoknak hat emelet tömör falainak terhét kellett viselniük.) Mikor megmutattam neki a tervet, elszörnyedt és így szólt: Jancsikám, én nem dór, hanem szép karsú oszlopokra gondoltam, találj ki valami elfogadható megoldást! Természetesen teljesítettem kívánságát: rejtett acélszerkezetekkel terveztem az oszlopokat és a galériakiváltásokat. Ezzel már Gábor László is meg volt elégedve. Az eredménynek én is örültem, mert mikor az előcsarnok elkészült (a padló és egyéb burkolatokkal együtt) akkor igazolódott Gábor László felfogása, miszerint „a részletekben is igényesnek kell lenni!”

GÁBOR LÁSZLÓ ISKOLATEREMTŐ MUNKÁSSÁGA

PETRÓ BÁLINT

egyetemi tanár

Az iskolateremtő – alkotásai, munkája során – új gondolkodási modellt alakít ki, amely modell a későbbiekben általánosan elterjed és használhatóvá válik a szakma meghatározott területein.

Ebből következik, hogy az képes „iskolát teremteni”, akinek potenciálisan van iskolája; aki alapvetően új tartalommal, gondolatokkal tudja megtölteni az iskola tananyagát; és aki képes e gondolatok átadására, egy újszerű gondolkodásmód kialakítására, „hallgatói”, követői körében.

Ha ezen meghatározás igaz – márpedig véleményem szerint egyértelműen az –, úgy vizsgáljuk meg, hogyan érvényesül e tézis szeretve tisztelt professzorunk, Gábor László tanár úr esetében, akinek iskolateremtő munkásságát két irányban szeretném bemutatni: egyrészt saját pályafutásom tapasztalatai alapján, ugyanis Gábor László több mint 20 éven keresztül közvetlen főnököm, tanítómesterem volt, másrészt elvi alapokon megközelítve Gábor László iskolateremtő tevékenységét, konkrét példákon keresztül. Úgy vélem, hogy e két kiindulási pont mondanivalómat hitelessé és egyértelművé teszi.

Személyes tapasztalataim az iskoláról: Munkahelyi főnökeim szempontjából szerencsés embernek mondhatom magam. Két jelentős munkahelyem volt ez ideig – eltekintve a néhány hónapos technikai és egyetemi, munkahelyi, illetve külföldi oktatói gyakorlatoktól – az IPARTERV 6-os irodája és a BME Épületszerkezeti Tanszéke, amelynek vezető professzora már az 1960-as évek elején is Gábor László egyetemi tanár volt. A végzés utáni három éves IPARTERV-i tervezőirodai működésem során Mátrai Gottwald Gyula (kétszeres Kossuth-díjas) irodavezető volt a főnököm, aki korábban, a II. világháború előtt, a BE-GÁ-GO (Benkhard–Gábor–Gottwald) munkaközösségben együtt dolgozott későbbi főnökömmel, Gábor tanár úrral. Az IPARTERV jó „cselédkönyvezés” volt mindenki számára, így az én számomra is, és innen kerültem vissza az Egyetemre, mégpedig Gábor tanár úr tanszékére, iskolájába.

Az iskola és az iskola vezetője a szakma széles körű ismeretét követelte meg tanítványaitól mind a gyakorlat, mind pedig az elmélet vonatkozásában. Ennek értelmében, az első félévben az egyes szakterületek néhány ismereti hiányosságát kellett pótolnom, elsősorban a szakipar és a kutatómunka területén. Így egy-egy hónapot kellett eltöltenem a Ferencvárosi Asztalos Üzemben, az Albertfalvai Kőfaragónál, az Országos Szakipari Vállalatnál és az Építéstudományi Intézetben, ahol is lehetőségem volt a fent említett hiányosságok pótlására, illetve a szakma e területeinek közelebbi megismerésére. Az elkövetkező időben Gábor László megtanított a könyvtár és a folyóiratok használatára (Lévai Andor professzor úr – Bandi bácsi – irányításával), majd beavatott a könyvírás rejtelmeibe, vezetése alatt, mint munkatárs működtem közre az *Épületszerkezettan* II–IV. kötet készítésében. Ilyen egyszerű és hasznos volt Gábor tanár úr iskolájába járni. A fentiekből egyértelműen kitűnik, hogy az iskola vezetője folyamatosan törődött beosztottjaival, azok fejlődésével és szakmai előmenetelével. De ugyanakkor megkövetelte az önállóságot is. Elvárta a publikációs tevékenységet, félévenként egy-egy cikk megjelentetését a szaklapokban. Minden megjelenő cikket előbb átolvasott, mind szakmailag, mind pedig stilisztikai szempontból lektorált. Mondása: „amely írás stilisztikai szempontból hibás, az már szakmai szempontból sem lehet jó” – Ő ugyanis jelentős általános irodalmi műveltséggel is rendelkező építész professzor volt.

Az önállóságra nevelés másik fontos tényezője volt, hogy hagyta önállóan dolgozni munkatársait. Hasonlóan Mátrai Gottwald Gyulához, nem „fogta” tanítványai kezét, miközben a vonalakat húzták, Őt csupán a végeredmény érdekelte, amit viszont éles kritikával illetett. A „tézis” volt a lényeg, és ha ez megállta a helyét az „ördög ügyvédjével” szemben, akkor „zöld utat” kapott a tanítvány alkotása, illetve munkája.

Az írott anyag, szakmai szöveg (szakcikkek, szakkönyvek) és az előadások stílus-viszonyairól: Mint az köztudott, Gábor tanár úr írásai tömörek, jelentős odafigyeléssel, koncentrációval olvashatók, értelmezhetőek, bár stilisztikai szempontból kifogástalanok, míg előadásai könnyedek, szellemesen sziporkázóak, érdekesek, könnyen érthetőek voltak. Mikor ennek okát kérdeztem, válasza egyértelmű volt: a könyvben, ha valamit nem ért az olvasó (ugyanis a „vevőberendezés” az egyének vonatkozásában különböző) visszalapozhat, sőt többször is elolvashatja azt, míg az előadás csupán egyszer hangzik el és az mindenki számára azonnal világossá, érthetővé kell, hogy váljék. Úgy vélem ez is egy alapigazság, amely minden író-előadó kolléga számára megfontolandó, megszívlelendő.

Az iskola új tartalmi eredményeiről: Véleményem szerint a legnagyobb eredménye Gábor professzor úr iskolájának – ami nem kézzel fogható és közvetlen nem megjeleníthető – „a módszer, a törekvés a tanítványok gondolkodásmódjának

megváltoztatására”. Úgy vélem, ez a legnehezebb feladat, ebbe beavatkozni, ezt megváltoztatni. Hogyan nyilvánult meg ez konkrétan: szisztematikus gondolkodásmódra nevelni, az ok-okozati összefüggéseket feltárni, a feladatmegoldásban az egészről kell kiindulni, és fokozatosan haladni a részletek felé, és folyamatosan visszacsatolni a problémamegoldás során (azaz a részletek a későbbiekben befolyásolhatják a korábban meghozott döntéseket). Lehet, hogy ez triviálisnak tűnik, de későbbi tapasztalataim alapján állítom, hogy a gondolkodási módot befolyásoló alaptörvényszerűségek döntő fontosságúvá váltak további munkáim során, ugyanis az alkotás eredményét, annak nivóját a „módszer” jelentős mértékben befolyásolja.

Könyveinek színvonalát is e szisztematikus gondolkodásmód fogja egységes keretbe, és ez teszi napjainkban is használható, széles körben elterjedt és alkalmazott tankönyvekké, amelyeken építészmérnökök generációi nőttek fel.

Újat alkotott és új modellt vezetett be az épületszerkezetan és a fizika tudományterületeinek összekapcsolásával, az épületszerkezetek tervezését tudományos alapokra helyezte, külön kiemelve a hő-, a pára- és az épületakusztikai folyamatok figyelembevételének fontosságát és szükségszerűségét az épületszerkezetek tervezése során.

Ily módon vezetésével az iskola megoldotta a külső és belső térelhatároló szerkezetek (falak, tetők, közbenső födécek, nyílászárók stb.) épületfizikai elemzését, követelményrendszerét az épületfunkció függvényében, valamint javaslatok készültek a közel optimális szerkezeti megoldásokra.

Összességében kidolgozásra került – a korábban csupán empirikus alapokon létrejött és évtizedeken keresztül alkalmazott épületszerkezetekkel szemben – az új anyagok felhasználásával létesítendő új szerkezetek tudatos szerkezettervezési folyamata, valamint sor került ezek bevezetésére az építőipar tervezői, kivitelezői gyakorlatában.

Összefoglalás: E tanulmány, előadás megírásával és elmondásával szerettem volna – a kötelező tiszteletadáson túlmenően – azt a célt elérni, hogy Gábor László professzor úr iskolateremtő munkássága, annak jellemző motívumai – amelyek véleményem szerint ennyi év távlatából is megállják helyüket – ne vesszenek el az utódok számára. Ezen iskola – több évtizedes működése során kialakult – eredményeinek számos elemét alkalmazzák vezető professzoraink napi munkájuk során ma is, a színvonalas oktatás-kutatás, valamint az utódok kinevelése területén.

Napjainkban is büszke vagyok arra, hogy Gábor tanár úr iskolájának tagja lehettem, és most, posztumusz is megköszönöm azt a sok fáradozást és gondoskodást, amelyet szakmai fejlődésem, előmenetelem érdekében kifejtett.

GÁBOR PROFESSZOR, A KUTATÓ

ZÖLD ANDRÁS

egyetemi tanár

Manapság, amikor a tudományos teljesítmény mérésének is kialakult a tudománya és technológiája, egy tudományos életmű, vagy egy adott időszakban elért eredmények értékelését többnyire azzal kezdik, egy-egy pályázat súlyát azzal adják meg, hogy az illető publikált / referált, nem referált magyar / idegen nyelvű cikket, belföldön / külföldön megjelenő folyóiratban, tartott ennyi / annyi belföldi / külföldi konferencia-előadást, abból mennyi volt az invited / plenary / keynote / referred paper, megjelent-e proceedingsben, mennyi az impact faktorok kumulált értéke, milyen a szerző citátum indexe. Nem vitás, egyes szakterületeken ez működik, Magyarországon is, vagy ha korábban nem is működött, most már kialakultak / kialakulóban vannak a megfelelő publikációs fórumok. Egyes területeken azonban még nincsenek ilyenek, vagy ha ma már vannak is, korábban nem voltak.

Természetesen nem mellékes az a kor, amelyben valaki dolgozott. Ma egy végzős ötödéves hallgató szélesebb nemzetközi kapcsolatokkal bír és többet utazott, mint emberöltővel ezelőtt a befutottnak mondott oktatók többsége. Ugye néhányan emlékszünk még a titkosítási eljárásokra: a nyilatkozatokra és igazolásokra, miszerint cikkünk állami és szolgálati titkot nem tartalmaz, ennek egyetemi, minisztériumi ellenőrzésére, a lepecsételt dupla borítékra, amelynek tartalma a határon vámvizsgálat tárgya volt – persze az, hogy mi volt a kiutazó fejében, az nem volt kérdés. De emlékezhetünk néhányan az 1986-os PLEA konferenciára, az egyik itthoni nagy nemzetközi rendezvényre, amelynek kiadványát / proceedingsét a külföldi résztvevők elvileg csak a vámhivatal engedélyével vihették magukkal.

Ha a tudomány mérésének mai technológiáját alkalmazzuk, lehet, hogy Gábor László életműve nem is kerülne toplistára. Hogyan lehet mégis, hogy a szakmai közvélemény az elsők között tartja számon? Talán azért, mert amit Ő írt, az nem csak egy szűkebb tudós társaságnak szánt eszmefuttatás volt, amire replikákat lehet írni és bőven lehet egymástól citálni. Gábor professzor egy jóval szélesebb körhöz is, vagy főleg ahhoz szólt, ma úgy mondanánk, célcsoportját, target groupját a

szakma minden – az újra nyitott – építésze, mérnöke alkotta, az Ő szakmai tudásukat gyarapította.

Mondanivalóját olyan szabatos, tömör formában tudta előadni, amely párját ritkította. Ha szabad e komoly fórumon ilyen ünnepi alkalommal humorizálni – Ő ehhez bizonyára hozzájárulna – mint szerzőpárja az *Energiagazdálkodás az építészetben* c. könyv esetében ugyancsak átéltem e (pár)ritkítás élményét, amikor kézirataimat harmadszor és negyedszer is együtt átrágva, azok eredeti terjedelmük felére, harmadára zsugorodtak anélkül, hogy tartalmuk csorbát szenvedett volna. Igencsak tanulságos volt.

Lehet, hogy e sajátos szabad-versek néha nem könnyű olvasmányok, de egy blokksémához, egy matematikai algoritmushoz hasonló szabatoságuk, szigorú szerkezetük az okok–okozatok–összefüggések ritka világos rendszerének feltárásához, megértéséhez kiváló alapokat biztosítottak.

Miért, miben volt tehát Ő valóban nagy? Számos tudós egy-egy szűkebb részterület mélyebb ismeretével vált ki a kutatók seregéből. Azt hiszem, nem túlzás azt állítani, hogy amiről Gábor professzor publikált, előadott, az mind azt bizonyította, hogy a szóban forgó részterületet mélyebben ismeri. Csakhogy Ő az épületszerkezettan szinte minden részterületéről publikált – vagyis mindet mélyebben ismerte, ebben is különbözött a szokványostól. De nemcsak az egyes részeket látta át kitűnően, hanem azok összefüggéseit, és ezáltal az egészet is – sőt az építéstudomány és az általa külsőnek nevezett interdiszciplináris területek kölcsönhatásait is – egészen merész és távoli, nem utolsósorban sikeres kirándulásokat téve olyan területeken is, amelyek az informatikával, az energiagazdálkodással függenek össze. Ez ma már természetesebben hangzik, csakhogy ne feledjük, ezekre a „túrákra” egy negyedszázaddal ezelőtt került sor.

Gábor professzor egy-egy problémát mindig összefüggéseivel együtt vizsgált. Azt vallotta: „*Az építészet egyetemes jelenségei mögött társadalmi erők, ideológiai szemléletek, sőt politikai feszültségek is meghúzódnak, ... az építészettel szemben ma támasztott követelmények...jellegzetesen társadalmi szinten fogalmazódnak meg, következésképpen azok kielégítése is csak társadalmi téren oldható meg.*” Éppen ezért azt állította, hogy „*... az építészet kérdéseire adott válaszok – legyen azok jellege bár technikai / ipari vagy művészeti / ideológiai – tudományos szempontból csak akkor hitelt érdemlőek, ha közvetlenül vagy közvetve a társadalmi kérdéseket is megválaszolják.*” Hogy ezek a gondolatok mennyire érvényesek ma is, arra talán elegendő az aktuális problémák közül a fenntartható fejlődés vagy a lakásépítés kérdéseit említeni.

Működésének időszakában az egyik legfontosabb téma a tömeges építés volt. Elemezte ennek ellentmondásait és hiányosságait, amelyek külső okait abban látta, hogy „*...a termék tömeges, a megvalósítás szétszórt, a művészi érvényesítésének lehetősége potenciálisan a legkisebb, az értékelés alapja a hasznosság.*” Úgy vél-

te, hogy „... *ha a tömegességet a művészi igényével kell társítani* (és írásaiból egyértelműen kitérő: remélte, hogy ez bekövetkezik) *akkor olyan ipar kell, amely az esztétikai igények kielégítésére is alkalmas ... az iparosított építészetben* (sic! – nem építés – Ő, aki minden kötőszót is alaposan megfontolt, bizonyára nem véletlenül írta így), *a gyártó gépek átállíthatósága szükséges.*”

Az általánosabb megállapításokon túl mélyebb elemzéseket is végzett. Elegendő a Dr. Párkányi Mihállyal közösen írott könyveire utalni, amelyek a nem tektonikus szerkezetekről, valamint az informatika szerepéről szólnak, amelyek a variálhatóság, a vaktervezés avagy – a későbbi szóhasználattal – az absztrakt építészet kérdéseit taglalják. A kódolás / dekódolás kézi elvégzése lehetőségeinek bemutatása egy új információátviteli technikát ígért – amelyhez annak idején, még nem volt nálunk hozzáférhető a megfelelő hardware –, de akkor még egy ODRA típusú gépre járt az Építő- és az Építészmérnöki Kar, amelynek éjjeliszekrény méretű dob-tárolója egy floppy-nyi adatot sem tudott befogadni. Elképzelhető – talán – mi lett volna a munka eredménye a mai technikai lehetőségek mellett.

Miközben szűkebb körben, előszóban szakterületét szerényen és nem csekély öniróniával „csak” egy nagy enciklopédiának nevezte, komoly formában annak sajtószerűségeit két kategóriába csoportosítva a következőkben foglalta össze.

Megfogalmazása szerint, a „sajtószerűség első jellemvonás-csoportjába” sorolta azokat a tényeket, amelyek az építésztudomány és más tudományterületek összevetéséből következtek. Megállapította többek között azt, hogy „*az építés-építésztudomány – a többi műszaki tudománynál sokkal inkább elválaszthatatlanul kapcsolódik a művészihez, az egész humán szférához. E tekintetben az interdiszciplinaritás sajátos kettős esete forog fenn: a humán szféra benne foglaltatik az építésztudományban, de körül is veszi azt.*” Kiemelte: „... *a végtermék: az épület és az ezekből kialakuló együttesek és az együttesekből szerveződő város témérdek szállal és közvetlenül kapcsolódik a társadalomhoz, és azon belül az egyes emberekhez is, az utólagos átalakíthatóság a társadalmilag szükséges és emberileg is indokolt későbbi igazodás lehetőségét célozza.*”

A „sajtószerűség második jellemvonáscsoportjában” azt emelte ki, hogy

– „... *az építési tudás minden más műszaki tudománytól eltérően nagyon is sok és jellegzetesen különmemű technikák, tudások összessége, ezért sem a benne rejlő egyes (belső) tudományok / mesterségek, sem a (külső) természet- és műszaki tudományok szemlélete, szempontjai, módszerei nem küszöbölhetők ki,*

– *... az interdiszciplinaritás belülről is, kívülről is hat...,*

– *... a belső tudományok / mesterségek egymásra is hatnak, együttesen csak arányosan fejlődhetnek,*

– *... a külső tudományok hatására az építéstudomány csak integrált egészként válaszolhat.*”

Nyilván ez a szemlélet ad magyarázatot arra, hogy miért is dolgozott olyan széles skálán, miért volt annyira nyitott az újra, az épületszerkezettannal összefüggő, de annak hagyományos részét nem képező, a határterületekhez, a „külső” interdiszciplináris tudományokhoz tartozó témák irányában. Ez utóbbiak lényegét is igen hamar átlátta, és könnyen tudott együttműködni e szakterületek képviselőivel. Személyes tapasztalat mondatja ezt velem: abban a szerencsében volt részem, hogy Vele közösen könyvet írhattam – hogy én sokat tanultam ebből, arra is már utaltam korábban. De hogy Ő milyen hamar, mennyire átlátta az én szakterületem lényegét és annak összefüggéseit az általa művelt területtel, azt nemcsak a közös munka során volt alkalmam megtapasztalni, hanem akkor is, amikor utolsó disszertációmra dolgoztam. Mint főnököm, összeférhetetlenség okán nem volt jellelhető hivatalos bírálói vagy bizottsági szerepre. De mint „szívességéből közreműködő” „ördög ügyvédjétől” olyan bírálatokat, olyan kérdéseket kaptam Tőle első kéziratomra, amelyek mélységükben, következetességükben önmagukban meghaladták a három hivatalos bírálótól kapott észrevételek összességét.

Egy tudós nemcsak önmagában, hanem tanítványaiban, szakmai utódaiban is él, fennmaradásának, életműve folytatásának ez az egyik legfontosabb formája. Hogy hány építészmérnöknek tanította meg a szakma alapjait, hánynak a szemléletét formálta úgy, hogy azok később önállóan, alkotó módon legyenek képesek tudásukat alkalmazni, továbbfejleszteni, hogy tankönyveit hányan, hány országban használják még ma is alapműként, arról Gábor professzor oktatói munkásságának méltatása során esett és esik szó. Hogy alapművének, a négykötetes *Épületszerkezettan* tankönyvnek megírása során milyen hatékonyan tudott együttműködni belső és külső munkatársaival, hogyan tudta integrálni, egybeötvözni azok ismereteinek, grafikai készségeinek legjavát, azt irodalmi munkásságának értékelésénél hallottuk. Itt most csak a kutatói utánpótlás kérdését érinteném. Nyilvánvaló, hogy ehhez alkalmas kollegák is kellettek, de az irányításon is múltott, hogy Gábor professzor vezetői működése alatt tanszékén több mint fél tucat disszertáció született, az akkori struktúrájának megfelelő doktori illetve kandidátusi szinteken, és e szám még nagyobb, ha tanszékének „vonzáskörzetét” is beszámítanánk. Ma is nagy elismerés illetve meg egy vezetőt, ha így gondoskodik saját utánpótlásáról. Azóta az utódok közül is többen előbbre léptek, és nem lehet méltóbb feladatuk annál, mint hogy munkájukat Gábor professzor szellemében, az Ő szigorú következetességét követve folytassák, az általa fémjelzett színvonal elérésére, fenntartására törekedjenek.

GÁBOR LÁSZLÓ SZAKIRODALMI MUNKÁSSÁGA

SZÉLL MÁRIA

egyetemi tanár

Gábor László szakirodalmi tevékenysége, ez irányú működése az építészettudomány számára meghatározó volt, s mértékadó ma is.

Gábor László oktatói és tudósi pályafutását több mint másfél évtizedes szakmai gyakorlat és átlagon felüli humán műveltség alapozta meg. Kiépítette az épületszerkezettan kapcsolatát a természettudományokkal, épületfizikai alapokra helyezte, objektív tudománnyá fejlesztette azt. Az épületszerkezetek konstruálásának középpontjába mindig az épületet, az építészeti szándék megvalósítását állította, és nem a szűk értelemben vett technikai, technológiai megoldásokat.

Időrendben áttekintve munkásságát, első szakkönyve az 1952-ben megjelent háromkötetes *Tetőfedések és fémlemez munkák* volt. A négykötetes *Épületszerkezettan* keletkezésének éveit: 1959, 1962, 1968 és 1977. A könyv csaknem 20 évet foglal le a 32 évre kiterjedő tudósi pályafutásban. A *Díszlakatos munkák* című könyv befejezetlen kézirat maradt.

Társszerzőkkel megjelent művei: *Az információ továbbítása és vétele az iparosított építésben* (Párkányi Mihállyal) 1979-ben, *az Energiagazdálkodás az építészetben* (Zöld Andrással) 1981-ben, *A nemtektonikus építés alapvető szerkezetelméleti kérdései* (Párkányi Mihállyal) 1985-ben készült el.

Nevéhez szakkikkek és kortárs tudósokat valamint művészeket méltató írások is fűződnek, s máig hatóak elméleti fejtegetései. Ezek sorából – átfogó, szintézisreorientált jelentőségük miatt – ki kell emelni akadémiai székfoglaló előadásait.

Az első nagy könyv a *Tetőfedések és fémlemez munkák* című 500 oldalas mű, mely a terjedelem 50%-át meghaladó ábramennyiséggel, 10 fejezetben foglalja össze mondanivalóját. A szerző az előszóban céljait így fogalmazza meg: „*E könyv az épület atmoszférikus hatásoknak legjobban kitett, kényes, könnyen meghibásodó, és gyakorta csak nagy nehézségekkel, illetve komoly költséggel javítható szerkezeteivel ... foglalkozik. Célja e szerkezetek helyes tervezésének, szakszerű elkészítésének megkönnyítése, az ezekkel foglalkozó szakemberek munkájának segítése. ... Az egyes fedési fajták és azokon belül a különböző fedési módok*

tárgyalása a könnyebb áttekintés és egyszerűbb összehasonlítás kedvéért szigorú és következetes rendszerben történik.”

A téma tárgyalása a rendeltetés tisztázásával indul. A követelmények sora – a csapadékbiztoság és csapadékelvezetés kérdéseitől az esztétikai minőség igényének megfogalmazásáig – ma sem szorul kiegészítésre. A fedések rendszerezése a rendeltetés, a szerkezeti jelleg, az anyag, a hajlásszög, a tartósság és karbantartás mértéke alapján máig helytálló.

A könyv a tetőfedések elveit a hajlásszög függvényében csoportosítva tárgyalja. A lejtés anyag- és technológia-függő, ezek pedig az elmúlt 50 év alatt alapvető változáson mentek keresztül. A lejtésképzésnek a könyvben megfogalmazott általános elvei mégis időtállóak. Más kérdés, hogy egyes anyagok, pl. a papírbetétes lemezek tiltó listára kerültek, a szurokragacs-fedés fogalmát pedig jószerivel nem is ismerjük ma már, és másként gondolkodunk a külső és belső vízvezetés alkalmazhatóságáról is.

A fedések egy részének – pl. a kavicsolt bitumenes fedéseknek – ismerete azért fontos, mert felújításuk jelenleg ad feladatot. Más részük – pl. a kéve- és fafedések – a műemlékvédők számára érdekesek, de ökológikus szempontból is figyelemre méltóak. Az üvegbeton tetőkről ma sem tudunk sokkal többet, igaz, hogy csaknem fél évszázadnyi szünet után mostanság kerülnek újra az érdeklődés homlokterébe. Az egyes fedések bemutatását az alkalmazott anyagok és szerszámok, valamint a készítés munkamenetének leírása vezeti be. Az ábrákkal részletesen illusztrált szerkezeti megoldásokat az anyagszükséglet és a költségvetési szöveg mintája egészíti ki. A tetőszerkezetek bemutatása így teljes volt, a tervezés és kivitelezés valamennyi résztvevője megtalálta benne a szükséges információkat. A harmadik kötetet a fedések – táblázatos formájú – összehasonlítása zárja le. Megállapítható, hogy a táblázat a tervezés során elengedhetetlen döntéseket egyértelmű utasításokkal segítette.

Érdekes tanulmány a könyvnek a témájában azonos, de 16 évvel későbbi, *Épületszerkezettan* III. kötetével való összevetése. Ez utóbbiban bizonyos túlhaladott fedési módok már nem szerepelnek, lényegesen szűkszavúbb az anyag- és technológiai leírás, hiányzik a költségvetés, részletesebb azonban az elméleti meg-alapozás.

Az életmű gerincét alkotó négykötetes *Épületszerkezettan* alapmű, s máig használt tankönyve az építész- és építőmérnök képzésnek. A szerző alkotói szándékát az első kötet előszavában, 1959-ben így foglalta össze: „*Az épületszerkezettan feladata az épület összes szerkezeteinek oktatása, a szerkesztő-, szerkezettervező készség kifejlesztése, a ... szükséges ismeretanyag, mesterségbeli tudás és szakmai műveltség megadása. A könyv módszere: törekszik a fokozatosságra, az összefüggések kimutatására és igazolására, az összehasonlításra, mint az értékelés és kiválasztás alapjára, és a leggyakoribb, a legalkalmasabb és legkorszerűbb kiemelésé-*

re. ... Az oktatás, nevelés célja tehát világos, egyértelmű, ugyanakkor azonban az építészet, építés és építéstudomány teljes területe az átalakulás, változás, a nagy-iramú fejlődés időszakát éli. Más a tartalom, más a kifejezés és a formálás is. A régi mellett forradalmian új anyagokból, új szerkezetekkel és új eljárásokkal építünk. A múlt hagyományos szerkezetei egyre jobban értelmüket veszítik, az emberi hangyaszorgalom munkáját egyre inkább gépek munkája váltja fel. A feltörő új kiszorítja a régit, de az új még nem általános, még nem teljesen kiforrott, még csak kísérlet – sokszor még ki sem próbált –, és eredete is visszanyúlik a régibe. A régibe, mellyel unos-untalan találkozunk. Amely még házaink anyaga, szerkezete, amelyet még sokáig foltozunk, javítunk, amelyet tehát ismerni kell. Tanítani és tudni kell a régit, de még inkább az újat. Ismerni kell a múltat, de látni kell a fejlődés irányát.”

Hogyan írt a falakkal kapcsolatosan?

„Az elemi fal megismerését a fal összetettebb, tágabb értelmezésű tárgyalása: az épület falának, mint szerkezetnek vizsgálata követi. E vizsgálat az épületszerkezeti (elsősorban hő- és hangtechnikai) és tartószerkezeti követelményeknek együttes teljesítésén alapul, és az építészeti igény kielégítésével, a gazdaságosság biztosításával válik szerves egésszé.”

Hogyan bővítette a vizsgálódás körét és vont le általános következtetéseket a szerkezeti rendszerek tárgyalása során?

„A társadalom nagyszabású feladatainak megoldásához, a társadalomban élők sokrétű és szerteágazó tevékenységéhez a különböző rendeltetésű, jelentőségű, számú és értékű épületek egész tömegére van szükség. ... a rendeltetés és követelmények azonosságából a funkció azonossága, az alaprajz hasonlósága, a méretek hozzávetőleges egyezése, következésképpen az anyagok, szerkezetek és szerkezeti rendszerek jellegazonossága adódik. ... A fentiek alapján természetes tehát, hogy építési és szerkezeti rendszeren a hasonló tulajdonságú anyagokból nagyjából egyező módon készített szerkezetek lényegében azonos elrendezése értendő.”

Gábor László felismerte az iparosított építés korlátjait, és például a paneles építési rendszert „az építészeti és szerkezeti tervezés vonatkozásában: ... a funkció némi háttérbe szorításával, túlságosan merev, szoros és átalakíthatatlan alaprajzi elrendezéssel, kissé egyhangú építészeti formálással és kötött telepítési renddel” jellemezte. Ez a szöveg 41 éve íródott. Azt, hogy ebből mi a máig érvényes s mi az, ami érvényét veszítette, szakemberek számára szükségtelen magyarázni.

Gábor László Párkányi Mihállyal közösen végzett kutatásainak eredménye két kötetben jelent meg. A második kötet, *A nemtektonikus építés alapvető szerkezetelméleti kérdései* megjelenését professzor úr nem érthette meg, de e témában közösen írt cikkük a *Periodica Polytechnica Architecture* 1979-es számában már napvilágot látott. A mű – a Sámsondi Kiss Béla megalkotta szövetszerkezetes építésmód ötletéből kiindulóan – újszerű építési rendszert s új eszmerendszert alkotott

meg. A kiindulásként felvetett kérdések – van-e a modern építészetnek létjogosultsága; alkalmas-e az építőipar (globális szinten) az igények kielégítésére; mik a gyökerei a polarizálódásnak, az építészet kontra építőipar dichotómiájának – ma is időszerűek.

A szerzők állítása szerint a jövő építésze az iparosítás és e dichotómia feloldása nélkül nem létezhet. A fejlődést kutató tudományos extrapoláció célkitűzése kettős:

- az építés-építészet objektív világáról alkotott tudati kép továbbfejlesztése, valamint
- az építészetnek az iparosításon alapuló kiteljesítése, a gyártás nyílt műveletté tétele.

A könyv írói a közvetett extrapoláció elvét követik, s az építést a technika egyetememes világa részeként fogják fel. A különböző technikák, technológiák közös jellemvonásait elemezve érkeznek el a Gutenberg elvig. Arra a felismerésre jutnak, hogy a tervezés–gyártás–összeállítás hármass műveletéből összetevődő építés a beszéd–írás–nyomtatás áttétele segítségével modellezhető. A Gutenberg-elvű építésben a gyártás legkisebb eleme, az elemi részecske nemtektonikus (nincsen teherbíró képessége, s nincs közvetlen stabilitása sem), nem bír önálló értelemmel, vagyis mint írásjel a betűnek felel meg. Amíg a hagyományos és az iparosított építés, mint művelet a tektonika axiómáján alapul, a nemtektonikus rendszerek szakítanak ezzel az axiómával és azt a felületelvvel helyettesítik.

A nemtektonikus építés kimunkálásával a szerzők szándéka az volt, hogy a fejlődő országok építési szükségletét kielégíteni képes építési módot alkossanak.

A technológia oldaláról megfogalmazott követelmények:

- iparosítottság a tömeges igények kielégítésére;
- meglévő alapokra, helyi anyagokra épülés;
- igazodás a különböző építészeti és funkcionális igényekhez;
- megfelelés az eltérő földrajzi és klimatikus feltételeknek;
- flexibilitás, nyílt rendszerűség.

A társadalmi aspektusok:

- kis létszámú szakemberigény;
- szakképzetlen munkaerő alkalmazhatósága;
- „self-help” módszerek elősegítése.

A gazdasági szempontok:

- ne legyen kiépített infrastruktúrához kötve;
- képezzen átmenetet a jövő építési módjai felé;
- legyen költségkímélő.

A problémafelvetés a maga idején újszerű, előremutató volt. Mi valósult meg mindebből? Néhány kísérleti épület. Elvesztette mára a program aktualitását?

Nem. Ezt bizonyítja ugyanezen igények egyre sürgetőbb megfogalmazása nemzetközi építészeti fórumokon, CIB kongresszusokon kiadott Agenda-kban. Igaz ez akkor is, ha a javaslat 20 év után újragondolásra szorul.

Párkányi maga így ír erről: „... *meddőnek bizonyul minden utópizmus, minden konkrét megfogalmazása a jövőnek, mert nem tud kellően számolni a változással, ... korunk építészetének legmozgékonyabb mozgásformájára, a technológiára támaszkodva keresni kell a jövő »tégliját«, vagy ha úgy tetszik, a jövőnek azt az építési módját, amely az állandóan változó követelményeket hajlékonyan és idejében nyomon tudja követni.*”

Az információ továbbítása és vétele az iparosított építésben című mű megjelenési éve 1979. A könyv a szokásostól eltérő, vékony, finom és összetett épületszerkezetek ábrázolásának problémájával foglalkozik. A szerzők erre a Monge-féle képi ábrázolást alkalmatlannak ítélik.

Az eszmerendszer a nemtektonikus építéshez kötődik. A nyílt rendszer végtermékét – az épületet – a gyár „nem látja”, ezért tégláinak gyártása vakgyártásnak nevezhető. A vaktervezés az építészeti gondolatot nem képi, hanem információs vonatkozásban tárja fel a mérnöki megismerés előtt, a térbeli, háromdimenziós üzenetet kódolja. Ezt az üzenetet hálók és jelek összefüggő rendszere alkotja. Az építmény megvalósításához szükséges közlés egyrészt a gyártást, másrészt a helyszíni összeállítást szolgálja, és tartalmaz rajzi, valamint szöveges elemeket is.

Ez az elmélet a számítógépes tervezési technikák kiterjedt alkalmazását megelőző korban előremutató volt. Az, hogy ma hol van e gondolat helye az építészeti információk közlése területén, külön tanulmány tárgya lehet.

Az Energiagazdálkodás az építészetben című, Zöld Andrással közösen írt kötet az első energiaválság után nyolc évvel, 1981-ben jelent meg.

A könyv az alapfogalmak tisztázása után a határoló szerkezetek hőfizikai természetével, a terek, tércsoportok állapotviszonyaival, majd az épületek energiámérlegével foglalkozik. A mondanivalót a gyakorlati következtetések megfogalmazása zárja, amely az alábbiakkal foglalható össze:

- az építési feladatok tovább növekednek;
- az épületek használati értékét és minőségét javítani kell;
- az energiával takarékoskodni kell;
- az energiagazdálkodás szempontjainak teljesítését az igény szint-növelés nehezíti;
- a kítűzött cél – a kedvezőbb energiámérleg – a szóba jöhető (építészeti, szerkezeti, gépészeti) lehetőségek kihasználásával elérhető;
- ehhez ismeretekre, mérlegelésre és felelősségérzetre van szükség;
- mindez megfelelő építéspolitikai elgondolás és műszaki szabályozási rend nélkül elképzelhetetlen.

A hatékony energiagazdálkodás érdekében szükség volt a szerkezetek épületfizikai elemzésére, értékelésére. Ezt a könyv – az épületeket a kis- és nagyterések csoportjára bontva – jól áttekinthető táblázatban adta közre.

Szabó János akadémikus a könyv utószavában ezt írja: az épületek „*hovatóvább okosan megszerkesztett szép gépek, melyek ... az emberi élet minőségét szolgálják és a szép iránti vágyához adhatnak monumentális teljesülést. Akármelyik feladatot tekintjük, használati értékéről van szó, amely a társadalom tulajdonában lévő mindenkori vagy pillanatnyi értékének több mint kétharmadában ölt testet. Létrehozása, élvezhető működtetése sok szorgos, ügyes kezet, okos, előrelátó fejet igényel. Nekik szól ez a könyv.*”

Gábor professzor halálakor közvetlen munkatársa és barátja, Párkányi Mihály a *Műszaki Tudomány* lapjain e szavakkal emlékezett meg róla: „*A hazai épületszerkezet-tudomány – amely ... alig volt több mint a piac kínálta szerkezetek pusztá leírása – objektív kritériumokra alapozott tudományá fejlődött. ... Az épületszerkezet-tudományt a szerkezettervezés, épülettervezés eszközeinek tekinti és műveli ... Gábor László alkotói és kutatói munkásságának különös – és építés-építészettudományunkban egyedülálló – ismérve, hogy ő életművét nem részletekből építette fel, hanem azt eleve összefüggő egészként anticipálta. Ő sohasem valamilyen részt ragadott ki önkényesen, hanem mindig az agyában már eleve megalkotott Egésznek egy alkotóelemét dolgozta fel és mindig úgy, hogy annak valamennyi összetevője végső fokon egy »időtlen« Építészet nem osztható egésze felé mutasson.*”

Tevékenységének méltatása szebben ma sem fogalmazható meg. Az elmondottak megerősítik a bevezetőben tett kijelentést, mely szerint Gábor professzor szakirodalmi munkássága – különösen annak elméleti alapvetése – ma is aktuális. Tankönyvei az épületszerkezet-tan oktatásának gerincét képezik, s még hosszú ideig nélkülözhetetlenek lesznek.

GÁBOR LÁSZLÓ SZAKIRODALMI MŰVEINEK JEGYZÉKE

Összeállította:

SZÉLL MÁRIA

egyetemi tanár

Szakkönyvek:

1. *Tetőfedések és fémlemez munkák I–III.* É. M. Építőipari Könyv- és Lapkiadó, Budapest, 1952.
2. *Épületszerkezettan I.* Tankönyvkiadó, Budapest, 1960.
3. *Épületszerkezettan II.* Tankönyvkiadó, Budapest, 1964.
4. *Épületszerkezettan III.* Tankönyvkiadó, Budapest, 1972.
5. *Épületszerkezettan IV.* Tankönyvkiadó, Budapest, 1979.
6. *Díszlakatos munkák* (kéziratban)

Szakkönyvek társszerzőkkel:

1. Párkányi Mihállyal: *Az információ továbbítása és vétele az iparosított építésben. Bevezetés a vaktervezés elméletébe.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979.
2. Zöld Andrással: *Energiagazdálkodás az építészetben.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981.
3. Párkányi Mihállyal: *A nemtektonikus építés alapvető szerkezetelméleti kérdései.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1985.

Szaccikkek:

1. Az építőipari költségmérés tudományos módszere.
2. A különböző szintszámú lakóépületek szerkezeti és gazdasági vizsgálata, az optimális magasság megállapítása.
3. A különböző típusú lakóépületek műszaki és gazdasági összehasonlító vizsgálata.
4. Quelques problèmes relatifs de la protection des toits contre l' action thermique et la condensation des vapeurs. *ÉKME Tudományos Közlemények*, 1963.

5. *Korszerű víz- és nedvesség elleni szigetelés* (társszerzőkkel). OMFB, Budapest, 1963.
6. A 100 éves építészmérnök képzés története. *Periodica Polytechnica Architecture*, 1972. 3–4.
7. Az építészet és az építészettudomány feladata, jelentősége, gondjai. *Magyar Tudomány*, 1972. 434–440.
8. Kovács Margit állandó gyűjteményének katalógus-előszava. 1974.
9. Major Máté köszöntése. *Periodica Polytechnica Architecture*, 1974. 1–2.
10. Széll László: Építéstechnológia I. című könyvének ismertetése. *Műszaki Tudomány*, 1974. 479.
11. Az építészeti tervezés és az építési technológia szerepe, összefüggése az alkotásban (székfoglaló előadás). *Építés-Építészettudomány*, 1974. 203–214.
12. Szeretném a lakásépítés egynéhány nagyon időszerű tervezésméleti kérdését megvizsgálni. *Magyar Tudomány*, 1974. 82–84.
13. Építészet, szerkezet, gyártás. *Építés-Építészettudomány*, 14. 1975. 275–283. Architecture, structure, manufacture. *Periodica Polytechnica Architecture*,
14. Az iparosított építés építészeti problémái. Megnyitó az MTA 1976. május 20–21-én tartott ankétján. *Építés-Építészettudomány*, 1977. 3–8.
15. Az építés-építészettudomány helyzete az építésben, az építés iparosításában. *Magyar Tudomány*, 1978. 815–822.
16. Széll László 1903–1976. *Műszaki Tudomány*, 1977. 9–11.
17. Sun Shields. *Periodica Polytechnica Architecture*, 1978. 1–19.
18. The Theory of Blind Design (Párkányi Mihállyal). *Periodica Polytechnica Architecture*, 1979. 1–34.
19. Építészet és energiagazdálkodás. Gondolatok és beszámoló egy sajátos megoldást kereső komplex kutatás és kísérlet tapasztalatai alapján és ürügyén (Zöld Andrással). *Magyar Tudomány*, 1979. 842–848.
20. Hétköznapiak és csodák. Az építés világa és tudományos sajátságai (székfoglaló előadás). *Műszaki Tudomány*, 1979. 283–293.
21. Technológia, iparosítás, építészeti környezet. *MTA Műszaki Tudományok Osztályának Kiadványa*, 1981. 1–11.

GÁBOR LÁSZLÓ HATÁSA A JELENKORI MAGYAR ÉPÍTÉSZETRE

FINTA JÓZSEF

akadémikus

Nem vagyok emlékező típus – vagy helyesebben szólva, emlékezetem igen szelektíven működik. Egészen különösen bonyolult nyelvezetű versek, memoriterek gyermekkorom óta ott ragadtak agyam valamelyik kanyarjában, ám eseményeket, neveket, adatokat, dátumokat napokon, órákon belül elfelejtek. Arc- és névmóriám agyam két külön féltekéjében bújhat meg, jószerivel alig találkoznak egymással, s emiatt komikus helyzetek sorába sodródom. Azokat azonban, akik életem részét képezték valamikor, akik pályámra komoly hatást gyakoroltak, akiket becsültem és szerettem, azok nem emlékezetem mulékony részei, hanem szívemben, lelkemben spiritualizálódtak; egy-egy gesztusuk, hangjuk, tekintetük, mosolyuk, s persze elmosódott, szfumátós színezetű megannyi cselekedetük – nos, ez már mind én vagyok, véglegesen. Gábor Lászlót is saját részemmé sajátítottam ki. Mégis, amikor e rövid emlékezésre felkértek, pánikba estem – épp emlékezetem előbb említett szelektív technikája miatt. A legkevésbé sem vagyok az adomák, a mesélések mestere, s hiába törtem a fejem olyan konkrét, és nagy társaság előtt is elmondható történetek után, amelyek bárminemű újdonsággal szolgálhattak volna a mindannyiuk, mindannyiunk által ismert BUBU-képhez – akár egy minimális ecsetvonás léptékéig –, azért vállaltam hát ezt az elvontabb s általánosabb kiselőadás-témát, címet.

Különben csupán annyit mondhatnék – bőbeszédűen –, hogy volt egy ember, kedves professzorom, akit becsültem és szerettem, s akitől ezeket az érzéseket vizsonzásul én is megkaptam, és aki – s eme cselekedetét máig sem értem igazán – Major Mátéval együtt – szinte kényszerrel és fókuszált energiával – akadémikussá kent fel. Szép ajándéka volt a sorsnak a mi generációnk számára, hogy egy egyén és nemzet számára egyaránt szerencsétlen, lelket nyomorító korban építész hallgatóként olyan európai léptékű mestereink lehettek, mint Csonka Pál, Pogány Frigyes, Weichinger Károly, Rados Jenő, Bardón Alfréd, Major Máté és Gábor László (s messze nem teljes a névsor). Gyönyörű, és igen hasznos kompenzáció volt ez – minden más nyomorúságunkkal szemben –, máig ebből a perszonális útravaló-

ból élünk. Az én egész genetikai örökségem, neveltetésem, családi hátterem, érdeklődési köröm, egyértelműen humán tartalmú volt, s a református gimnázium, amelybe hét évig jártam, ugyancsak ilyen szellemet oltott belém. S noha a reál tantárgyakkal soha semmi bajom nem volt, a Műegyetem mérnöki habitusát igencsak meg kellett szoknom – mondjuk inkább úgy – szenvednem.

S bevallom, az épületszerkezettan, mint tantárgy sohasem lett szerelmem tárgya; akkoron, az 1950-es évek derekán végletesen nem (hozzáteszem, a statikával, a tartószerkezetekkel ugyanígy voltam). S hogy épp e tudományok, e szakmák, e mesterségek a legerelhetetlenebb szervességgel épültek bele építészetem művelésébe – önmagamtól, s munkatársaimtól igen keményen elvárt követelményként, mindenkor kötelezően megfajtott feladványként – nos, ezt szinte kizárólag Csonka és Pelikán professzor uraknak, és sokszorosan aláhúzottan, Gábor Lászlónak köszönhetem.

Minden egyetemi hallgató, ha normális, s nem betegesen eminens, bizonyos szelektív tudásvágya mellett – a tantárgyak zömét tanulván – életét a megúszás trükkjére építi, s a legtermészetesebb módon nem konglomerálódik benne össze egy matériává, egy szerkezetté az épülettervezés minden eleme, összetevője; még nem tudatosulhat benne az a fontossági sorrend, az a szakmai hierarchia, amely egész építész életét végig fogja kísérni.

Gábor László példátlan hatása, léptéke éppen abban a képességében rejlett, ahogyan el tudta adni hallgatóinak az épületszerkezettant. E képességének érvényre juttatásában nagymértékben segítette tervező habitusa (azaz tudta, hogy MI A HÁZ, hogy a tervezés struktúrájába, folyamatábrájába miként épül bele a szerkezetalkotó, DESIGN-teremtő felkészültség), és persze utolérhetetlen charme-ja, pedagógusi adottságai, nem elhanyagolható színészi kvalitása, rajztudása, de mindezekelőtt professzori–tervezői–konstruktori tudásának kikezdhetetlen biztonsága. S ne feledjük, milyen szerves része volt pedagógusi munkásságának a – csak így, ekként nevezhető – BUBU-i humor, amely a legálmosabb, legalacsonyabb vérnyomású hallgatót is ébren tudta tartani az előadás végéig. Ezeken a „szeánszonkon” mindig történt valami csoda, valami akció, „elhullt” valami szóolás, valami megjegyzés, amely később (már az óra után) beszédtema lett, s némelyikét az IDŐ legendává nemesítette.

Gábor Lászlótól tudtuk, tanultuk, értettük meg, hogy a SZERKEZET minősége, állékonysága, időtartama, javíthatósága, esztétikai értéke nem csupán szakmai, de MORÁLIS kérdés is. Sokan és sokszor támadják a Műegyetem igen erős mérnöki habitusát, én büszke vagyok erre a karakterre. Vallom, hogy a tervezés olyan szolgálat, olyan komplex szolgáltatás, amelynek minőség tartalma elsődlegesen használati értelemben, e tulajdonságaiban, tehetségében nyilvánul meg, s e használhatóság egyik legfontosabb faktora – a funkcionális összetevő mellett – az épület

szerkezeteiben materializálódott, megalapozott BIZTONSÁG, s persze hangsúlyozottan, a konstrukció szépsége!

Abban az időben, amikor Ő tanított, a magyar építőipar meglehetősen alacsony színvonalon állt, s hogy miért, nem kell Önöknek magyaráznom. Nem tagadom, hogy azidőben sokunkban, akik legalább a folyóiratok böngészése szintjén némi képet formálhattunk magunknak az akkori nyugat-európai, amerikai építészet színvonaláról, ezen építészet szerkezeti etalonjairól, az északi példák, jelesül az Alvar Aalto iskola gyönyörűségeiről, a klasszikus modern akkor még létező nagyjainak munkáiról, s miközben ádáz elméleti vitákat folytattunk Le Corbusier, Wright, Gropius, Mies van der Rohe, Alvar Aalto igazságáról, néha bizony földhözragadt, elavult szerkezeti példáknek tekintettük azokat a falszerkezeteket, boltzatokat, kettős gerébtokos ablakokat, ácskötéseket, lemezfedéseket, amelyeket a professzor Úr előadott, rajzolt – s kollokviumain oly precízen megkövetelt – s amelyeket (egyébként máig használható) gyönyörű könyveiben közreadott.

Ma már tudom – s tudjuk mindannyian –, hogy ez a szépségesen komoly színi-előadás másról szólt, mint az ablakok szerkezeti részeselei millimétereinek memorizálásáról. Szinte mindegy volt számára, hogy milyen régi és új példák során mutassa be nekünk azt, amit a szerkezetnek, az épületek megannyi részeselemének, minden molekulájának TUDNI KELL, s hogy ez a TUDÁS, ez a tervezői képesség anyagiasult formájában milyen módon áll össze házzá (állt össze a történelmi, stílári korok konstrukcióiban s a jelenben, és viselkedik, konglomerálódik össze ugyanilyen módon mindenfajta jövőben is). Gábor László, az építész, a mérnök, a professzor, az ember, a színész, a LÉPTÉK, az ETALON, ekként üzen a mának – így nevelt minket, s így neveli a jelent is – a szerkezeti tudás becsületére. Az a KOR amelyben Ő élt, s amelyből Ő jött, még nem tett különbséget, nem ácsolt mesterséges palánkokat az álmodozó, kreatív ARCHITEKT, s a szerkezetekkel bíbelődő KONSTRUKTŐR közé. Őszintén szólva, nem tudom, hogy ez a konstruktóri rang – amely egykoron magasabban állt, mint a „műépítész” – miként és mikor fosztatott meg valódi tartalmától, szerepe súlyosságától és fontosságától, anyagi és szellemi megbecsülésétől.

Ma, amikor – Gábor László korával összevetve – az építészet, az építőipar, az építéstechnológia olyan fantasztikus eszköztárral rendelkezik, olyan gazdag konstrukciós, anyaghasználati háttérrel bír, amikor az építész szinte nem tud olyan formát, olyan teret, olyan DESIGN-részleteket kitalálni, amit az IPAR ne tudna követni, nos ma még fontosabb lenne visszahelyezni trónjára a némiképp hatalmafosztott SZERKEZETI TUDÁST és MÉLTÓSÁGOT, s elismerni a specialisták korában ezt a szakmai elhivatottságot. Némi szomorúsággal tapasztalom, hogy az általam ismert, netán stúdióban dolgozó, fiatal építészek csupán átmeneti kényszer-állapotnak tekintik azon funkciójukat, beosztásukat, amikor is a HÁZ részeselemeivel foglalkoznak. Nem érzik, nem értik igazán, milyen fontos ALKOTÓIK

ők az épületnek, tervnek, s hogy munkájuk miként szervül, miként nemesül önálló értéké az építmény egészében.

A magyar építészetnek hatalmas csatát kell vívnia a jövőben KÖZÖS EURÓPAI pozíciójáért, valójában ez a küzdelem már rég elkezdődött. Ezt a kegyetlen egzisztenciális harcot, ezt a tülekedést a versenypályán akkor lehet reményteljesen megvívni, ha az a komplex építészeti MINŐSÉG (használati–szerkezeti–formai érték), amelyet megteremtünk és felkínálunk – ÁRUKÉNT –, többet ér más, nálunk gazdaságilag talán jóval erősebb, társadalmilag stabilabb nációk produkciójánál. Ha felkészültségünk érdekesít erre a versenyre (úgy hiszem, igen), és e téren is halovány nemzettudatunk stabilizálja majd ebbéli önérzetünket – még nyertesek is lehetünk. Erre bízathat minket Gábor László példája, életútja, örök optimizmusa, – ne okozzunk Neki csalódást!

GÁBOR LÁSZLÓ MŰHELYISKOLA

PAPP ANDRÁS

„Kidőlt keresztfának nem köszön már senki.”

Az egyszerű magyar ember bölcsessége szól hozzánk ezekben a szavakban. Így figyelmeztet a gyorsan elrohanó életre, mulandóságunkra, és a még gyorsabb feledés, a végső elmúlás tragikus valóságára. Csak ez a rövid, néhány évtizedes földi életpálya adatott nekünk arra, hogy nyomot hagyjunk a kőben vagy az emberi emlékezet futóhomokjában. Hangunk elhalkul, árnyékunk halványul az egyre újabbak, a mindig fölénk törekvő új generációk fényében. Így van ez rendjén, mégis, milyen szomorúan kevés az emberi élet.

Az eltávozott öregek köszöntésére, a visszatekintésre csak azok képesek, akiknek nem kell félniük a megmérettetésben, akik emelt fejjel, de mélyről induló, hosszan őrzött gondolatokkal hajolhatnak meg mestereik emléke előtt. A nemes lélek felemeli, újra felállítja a földre hullott keresztet, hogy meghajolhasson előtte. Az Önök megtisztelő társaságában ennek a nemes emberi gesztusnak vagyunk ma tanúi és részesei. A Gábor Lászlóról elnevezett iskola képviselőjében örömmel és tisztelettel köszöntöm a Gábor László Emlékkülés résztvevőit.

Szeretettel köszöntöm Önöket úgy is, mint felnőtt életem meghatározó partnereit: volt tanáraitam 30 év távlatából, műegyetemi hallgatói éveimből, idősebb kollégáimat és tanszékvezetőmet a felsőoktatásban, 23 év távlatából, győri főiskolai oktatói éveimből és jelenlegi munkatársaimat a Gábor Lászlóról elnevezett iskola vezetőjeként.

Megható és megtisztelő alkalom a mai nap számomra, mert ezen a napon, a Magyar Tudományos Akadémia falai között megvalósult az a felemelő, nagy találkozás, melyre az elmúlt évtizedben olyan sokan, annyi gondolatot, időt és konkrét munkát áldoztunk. Bemutathatom az iskolát, mely Gábor professzor úr szellemében, az általa és az Önök közvetítésével terjesztett, tanított szakmai elveg elfogadásával jött létre Győrben, 1995-ben.

Ezen a napon tisztelettel adózunk Gábor László élete és munkássága előtt, aki úgy búcsúzott el tőlünk, ahogy közöttünk élt: szellemi örökségét és anyagi javait lélekben és valóságban is a gyermekek gyógyítására, a fiatalok tanítására ajánlotta

fel. E nemes gesztus részese a győri építőipari szakképző iskola, melyet szellemiségének követőjeként, személyes kezdeményezésem elfogadásával, az itt ülők nagy részének konkrét részvételével és támogatásával alapított Győr Megyei Jogú Város Önkormányzata öt évvel ezelőtt, 1995. július hó 1-jén.

Az iskola az idősebb és fiatal polgárok, mesterek, tanítók és tanítványaik együttműködő közössége, melyet az elméleti és gyakorlati tudás átadásának és befogadásának, valamint az erkölcsös állampolgári magatartás kialakításának és fenntartásának kölcsönös társadalmi érdekei tartanak össze.

Az iskola megjelenési formája, az épület – szerencsés esetben – tükrözi annak különlegesen szép és nemes funkcióját. A tartalom nélküli épület homlokzata csak megtévesztő szándékkal üzenhet iskoláról, ahogy kiváló iskolák működhetnek és működnek is méltatlan körülmények között. Most, amikor az iskolát bemutatom, az épületre csak azért térek ki részletesebben, mert létrehozása, konkrét megépítése egy kiváló szakmai közösség részéről hitvallás és páratlan áldozatvállalás volt az építő- és faipari szakképzés érdekében.

Az 1990-es évek gazdasági változásainak rohamában, váratlanul és nagyon gyorsan omlott ránk a feladat, hogy a felszámolt vállalati gyakorlati helyekről elküldött tanulóink gyakorlati képzését, az elméleti és gyakorlati oktatás feladatait méltó és korszerű körülmények között oldjuk meg. Most, közel 10 év távlatából úgy vélem, hogy ezekben az években egyedül az iskola képviselte a folyamatosságot, az igényes biztonságot, a közösségi érdekek érvényesülését. A privatizáció rohamában elsősorban magunkra számíthattunk, és hátunkon cipeltük éveken át a saját, iskolai kivitelezésben vállalt beruházás feletti értetlenséget és bizalmatlanságot.

A változás éveinek sokszor rendetlen lendületében kivételes és kiváló partnerekre akadtunk az új tulajdoni viszonyok között feltörekvő építő- és faipari nagyvállalkozások között. Így az új iskola épületének szerkezetei és szakipari részletei híven tükrözik az építés időszakában aktív szakmai kapcsolatok mértékét. Iskolánk épületében megtalálható az 1990-es évek Magyarországon forgalomban lévő anyagok és szerkezetek egész sorozata. Gyártó és forgalmazó partnereink számára hiúsági kérdés volt a támogatás megoldása. Az építést – egyes, az iskolában nem tanított szakmákat érintő munkák kivételével – saját szakoktató kollégáink végezték, tanulói csoportjaikkal. Csak a tisztelet hangján szólhatok arról, hogy a 4600 m²-es létesítmény jó minőségű felépítése során úgy irányították cca. 600 fiatal munkáját, hogy építkezésünkön egyetlen tanulói baleset sem történt.

Amikor az új iskola első két üzemét használatba vehettük, az építő- és faipari szakterület levált az anyaiskoláról és elkezdte önálló intézményi életét. Hosszas megfontolás, ajánlások hosszú sora és széles körű egyeztetés előzte meg azt a névadóról szóló döntést, melyet javaslatunkra Fenntartónk elfogadott. Érthetően nagy volt a bizonytalanság, mert Gábor professzor nevét az építész szakma kiválóan is-

merre, de személyes élményről egyre kevesebben nyilatkozhattunk. Nagyon fontosnak éreztük, hogy olyan személyiség nevével fémjelezzük tevékenységünket, akinek életpályája tiszteletre méltó oktató szakmánk minden művelője számára, mert csak így tudják feltétel nélkül elfogadni. Fontosnak éreztük, hogy szakember legyen, aki tanított, és tanításának érvényessége túlélte a mestert. Úgy gondolom, aligha találhattunk volna szélesebb szakmai és általános műveltségű jelöltet, népszerűbb és elismertebb építész pedagógust, tankönyvíró. Embert kerestünk, mert ebben a tanulói körben, melynek tanítása és nevelése feladatunk, nagyon sokszor van szükség empátiára, emberségre és olykor vaskos humorérzetre is. Embert kerestünk, mert a társadalmi-gazdasági átalakulás szerencsétlen veszteseinek tömege, szülőként partnerünk a gyermekek tanításában.

Dr. Gábor László és felesége messze mutató példával járt elől, amikor anyagi javaik örököséül a Heim Pál Gyermekkórházat nevezték meg.

Olyan tiszteletre méltó személyiséget kerestünk, akinek iskolája mellett, a Névadó halála után évtizedekkel sem mennek el köszönés nélkül volt hallgatói, kollégái, az Egyetem képviselői. Olyan személyt kerestünk, akinek neve és tevékenysége nem tűnik el néhány év alatt a feledés homályában, de forrása, indikátora lehet kiváló emberi és szakmai kapcsolatoknak, és olyan felemelő élményeknek, mint ez a rendezvény is.

Amikor a Gábor László Műhelyiskola Építőipari Szakképző Iskola nevében az Építésmérnöki Kar Dékánjának, Petró Bálint professzor úrnak átadom a munkatársam, Szűcs Ferenc által készített emléktáblát, azt kérem, hogy helyezték el azt az Egyetem KII.32. előadótermében. Emlékeztesse a mindenkori építészhallgatókat az épületszerkezetek kiváló tanárára, és arra is, hogy a legkiválóbban tervezett épületszerkezeti csomópont sem valósul meg jól képzett mérnökök és kulturáltan dolgozó, szakmailag felkészült munkások együttműködése nélkül!

MEGEMLEKEZÉSEK

GÁBOR LÁSZLÓ, AZ EMBER

BONTA JÁNOS

„Ilyen az ember. Egyedüli példány.
Nem élt belőle több és most sem él,
s mint fán se nő egyforma két-levél,
a nagy időn se lesz hozzá hasonló.”
(Kosztolányi Dezső: *Halotti Beszéd*)

A költő minden ember egyediségéről szól. Amit mond, sokszorosan igaz az olyan rendkívüli emberre, mint amilyen Gábor László – mindnyájunk szeretve tisztelt tanára – volt. Mi volt benne a különös, a rendkívüli? Nehéz erre válaszolni. Minden ember átláthatatlanul bonyolult, sokrétű szervezet, telve ellentmondásokkal, megismerhetetlen titkokkal.

Az ember sajátos vonásainak egy részét őseitől örökli, más részét a kor és a környezet, amelyben él, alakítja ki s dermeszti véglegessé. Gábor László a világ, s benne Magyarország olyan hét évtizedét élte át, amelyben minden eddigieket felülmúló szörnyűségek, kegyetlenségek, nyomor és keserűség hihetetlen sűrítettségben és változatosságban fordult elő; teljes békében és biztonságban elnyújtózni szinte sohasem volt lehetősége.

Első gyermeki évtizedében az első világháborút, az azt követő zűrzavart, összeomlást, forradalmakat élte meg. Ma már tudjuk, hogy a gyermeki idegekbe – bár nem értik az okokat – életre szólóan beleégetődik az a feszültség és félelem, ami körülötte vibrál, s ami a viszonylagos béke éveiben sem képes teljesen lecsendesni. Szüleimtől tudom, hogy a megcsonkított ország értelmiségének – s benne a zsidó értelmiségnek – milyen feszített versenyben kellett megküzdenie a munkáért, az életlehetőségekért.

Láttam egyszer Gábor pallértervét ez időből. Olyan volt, mint egy mákos tészta, tele számadatokkal, utasításokkal. Nyilvánvalóan Gábor László fölényes tudással, teljességre, tökéletességre törő teljesítménnyel állt helyt ebben a versenyben. Ezt szokta meg, ez vált vérévé, ezt próbálta átvinni a második világháború utánra is. A háború borzalmairól nem beszélek; Ő sem beszélt soha. De nem kétséges: tépett idegrendszere további sérelmeket szenvedett.

A háború után néhány évre bizonyára feltámadt benne is a remény egy jobb jövőben, s lelkesen vetette bele magát a romváros újjáépítésébe. De meddig tarthatott ez a remény? A Rákosi-kor az embert erkölcsileg-fizikailag megsemmisítő, cinikus, hazug bírósági színjátékai még a legfanatikusabb hívőből is kiégették a hitet. Gábor László addigra véglegesen tudatára ébredt annak, hogy Vörösmartyval szólva: „Az ember sárkányfog vetemény – nincsen remény, nincsen remény”.

Viszonylag békés időkben, a késői Kádár korszakban dolgoztam együtt Gábor Lászlóval: Ő rektorhelyettes volt, én dékán, Ő elnöke, én titkára az Építéstudományi Bizottságnak. Próbáltunk a Kar oktatási rendjén egy keveset javítani. Ebben az időszakban – Kádár szándékainak megfelelően is – a cél: az adott helyzet, az egyensúly megőrzése. A lusta, tohonya és stupid bürokrácia hozzátette ehhez a magáét. Murphy törvényeit alkalmazva erre a helyzetre: tenni kellene valamit, de ez kockázattal jár, válaszd a semmittevést. Ez az, ami homlokegyenest ellentétes volt Gábor nyugtalan, sőt türelmetlen tenni akarásával. Úgy érezte magát, mintha egy gumifalú zárt helyiségből próbálna kitörni. A falak kitérnek előle, de szabad levegőre nem juthat. Nap mint nap szüntelen feszültségben küzdötte magát előre. És gyakran az előrelépés utólag illúzióknak bizonyult.

Hogyan lehet ennyi emlékteherrel, a bürokrácia polipkarjai között jókedvűen élni és dolgozni? Ez csodatett, Gábor László életének csodája. Menekülési útjai voltak. Az első a család és a baráti kör, a művészettel telített kicsiny, de tökéletesen berendezett szép lakás a – nem tudom mennyi – úgy húsz-harminc eredeti Kovács Margit kerámiával. A másik menekülési lehetőség az olvasás. Habzsolta az angol nyelvű krimiket, amelyekben – mind a bűn álcázásában, mind annak éles logikával történő felderítésében – azt a rendet találta meg, amit a valóságban nélkülözni kényszerült. A menekülési utak közül a központban mindenkor a tudományos-szakmai munka állott, a tökéletes rendszerbe foglalt, négykötetes *Épületszerkezet-tan* munkálatai. Mások már méltatták, ez a szakkönyv éppolyan hűségese lenyomata az ő végtelen precizitásra, teljességre, tökéletességre törekvő egyéniségének, mint más nagyregények művész-alkotóié.

A sűrű hétköznapi bugyutaságain anyagi humora segítette át. Engem is „búbocizott” – még dékán koromban is. Sohasem sértődtem meg, mert éreztem barátságát, szeretetét. Amikor életveszélyes műtéten estem át, naponta izgatottan érdeklődött hogylétem felől. A butuska hallgatókat is „búbocizta”, de segítette őket a vizsgán, és ha hiába, melankolikusan zengő „búú”-val bocsátotta el őket. A legkülönfélébb emberekkel volt képes együttműködni. A teoretikus vénájú – de kissé talán fantaszta – Párkányi Mihállyal együtt írtak könyveket. Közös műveiket tökéletes stílusú, tömör bevezetésekkel tette helyükre. Tisztában volt Misi irrealitásba hajló, utópisztikus tehetségével. Amikor egy ízben Misit nála keresték, szokása szerint feltolta szemüvegét, és visszakérdezett: „Ön ugyebár a profétaosztályt keresi – balra a folyosó végén.” Egy szép szál, szerencsen legényt – aki tanulás helyett

széplányokat furikázott luxusautóján – így igazított el: „Téged nem azért küldtek ide sok pénzért, hogy cappuccino-kat gyárts szériában.”

Ilyen volt Gábor Bubu. Ma is magam előtt látom, ahogy a második emeleti folyosón siet: sok dolga volt, és még sok lett volna, amit már nem tudott elvégezni. Az ellentét, az Ő maximális rendre, tökéletességre törekedő egyénisége, s e szörnyű világ, s később már nem iszonyú, csak tunya tespedő környezete között – minden felülemelkedni próbáló humora ellenére – korán felőrölte fizikumát.

„Többé soha
nem gyúl ki halvány-furcsa mosolya.
Szegény a forgandó tündér szerencse,
hogy e csodát újólág megteremtse.”
(Kosztolányi Dezső: *Halotti Beszéd*)

A NEMTEKTONIKUS ÉPÍTÉS

GARAY LAJOS

„*A nemtektionikus rendszerek szakítanak a tektonika axiómájával, és azt a felületelvvel helyettesítik. A tektonika axiómája az építőelemek egymásra helyezése, egymásra támasztása*” – fogalmazza meg Gábor és Párkányi *A nemtektionikus építés alapvető szerkezetelméleti kérdései* című könyvében.

A magam statikus szakmájának gondolatvilágában az építés teherhordó elemek rendszerré való összeállítását, összeépítését jelenti. Az elemek közötti axiális erőátadás fogalma felel meg a tektonika axiómájának. A tangenciális erőátadás, mely nyírt felületek mentén valósul meg, az erőátadásnak a nemtektionikus módja. Gábor és Párkányi megfogalmazásukban a tektonika axiómáját „felület-elvvel” helyettesítik, ami azt jelenti, hogy teherhordó rendszereket egymásra helyezett elemek helyett felületi elemekből is lehet építeni. Az utóbbi évtizedek, lassan évszázad eredménye az, hogy a mérnök által megtervezett feszítőerővel, egymás mellé helyezett elemek között teherhordó, nyírt kapcsolatot lehet létrehozni.

A felületelv másik megjelenési formája a felületelemekkel való építés. A nem teherhordó felületelemekkel való építés körébe tartoznak a zsaluzóelemekkel való építés legkülönbözőbb formái. E téren külön figyelmet érdemelnek a bennmaradó kis teherbírású zsaluzóelemek, melyek nagy felületüknél fogva saját síkjukban nagy nyíróerőket képesek átadni, és e mellett saját síkjukban merevségük is rendkívüli. Az axióma megvalósulásának szakmai feltételei vannak. A peremek mentén, sarkok környezetében elkerülhetetlen nagy szilárdságú részek kialakítása. A hajtogatott héjak és a szövetvázal merevített rendszerek ezt kis anyagfelhasználással

lással valósítják meg. Ha a visszanyert zsalutáblákat is ide soroljuk, eljutottunk a monolit vasbeton építés új virágkorához, amelyet felületszerkezetek jellemeznek. A modern számítástechnikával egyszerűbb egy vasbeton felületszerkezetet megtervezni, mint egy rudakból álló vázat.

Az előzőekben felsorolt lehetőségek célszerű kombinációja a mérnöki kreativitás érvényesülésének igen széles skáláját kínálja. Ezen belül minden alkalmazott anyag hatékony összeépítését is lehetővé teszi. A technológiai lehetőségek is óriásiak, és a törekvés, hogy kevés anyaggal, vagy újra hasznosítható anyagokból építsünk, ugyanúgy szolgálja személyes igényeink kielégítését, mint környezetünk védelmét.

Gábor László érdemének tekintem, hogy a modern technika igen szerteágazó területein kereste azokat az elveket, melyek az építés és építészet jövőbeni fejlődésének meghatározó jellemzői lehetnek. Lehetőséget teremtett olyan elméleti tanulmányokhoz és kísérleti építkezésekhez, ahol az adott ipari és gazdasági helyzet határáig el lehetett jutni. Mindehhez a legkülönbözőbb szakterületek egymásra hatásának érvényesülését fontosnak tartotta. Tisztelője volt a mérnöki kreativitásnak, az alkotás szabadságának, ami nagy emberi erény.

A GÁBORI ÉLETMŰ TOVÁBBÉLÉSE

BIRGHOFFER PÉTER

Érdekes mesterség a miénk. Olyan, amelyben a nagy formátumú integráló személyiségek hatása szinte semmilyen más tudományterülettel nem összehasonlíthatóan jelentős. Mit is jelent számomra Gábor László munkássága? Számomra, aki talán az első olyan generációhoz tartozom, aki az egyetemi padosorokból már nem voltam – nem lehettem – résztvevője az ő előadásainak, Gábor László mindenekelőtt épületszerkezeti alpművében testesül meg – amin generációk nőttek fel, ami alapján ő egy olyan integráló személyiségként jelenik meg előttem, aki belső hajtóerői által ösztönözve egy nehéz korszakban vállalta annak terhét, hogy a rendelkezésére álló „téglákból” felépítse a „házat”: egy szakma, egy tudományterület új otthonát. Megalkotta az épületszerkezettan alpművét, ami még ma is mindennapi hivatkozási alapul szolgál, aminek alapvető műszaki megállapításai még ma is igazak, s ami – nálunk elsőként – hangsúlyt helyezett az épületszerkezettan és a természettudományok közötti híd felépítésére.

Később, amikor a tanulóévek végeztével szerencsém volt az ő egykori – még mindig az ő szellemiségét viselő – tanszékén aspiránsként dogozni, szívtam magamba azt a gondolkodásmódot, ami ma is mindennapi munkám „ars poeticája”,

vezérlő csillaga. Ez a gondolkodásmód – amit most szeretnék kiemelni, s amiről már Finta József előadásában is volt szó – a következőkben foglalható össze: csak az az épület lehet építészeti érték, maradandó, ami nemcsak formavilágában, térstruktúrájában és funkcióteljesítésében, hanem magas szintű műszaki megoldásaiban is értéket képvisel. Csak így lehet a tartalom és a forma egységes az építészetben. Rosszul megkonstruált épület hosszú távon nem képviselhet valódi építészeti értéket sem; a szerkezeti hibák lerontják annak esztétikai hatását, és zavarják működését, s így nem képezhet térbeli keretet egy magasabb életminőségnek. Meggyőződésem, hogy ezen túlmenően a jól kialakított szerkezeti koncepció, a szakszerűen megoldott részletek építészeti értékhordozók is, míg a „megegyeztett anyag” ezzel ellentétes hatású.

Mindez persze így – mint minden nagy igazság – triviálisnak tűnik, de valójában ez a probléma a teljes XX. század építészetének fókuszában állt. Ezzel a kérdéssel foglalkozott építészeti oldalról már a Bauhaus-iskola is, és még inkább izgalmas ma, a technológiák és szerkezeti megoldások robbanásszerű fejlődésének korszakában: az anyagot ismerni kell ahhoz, hogy jól tudjuk alkalmazni.

Ha az építészet megfagyott muzsika, az építésztervező a zeneszerző. A zeneszerzőnek tudnia kell kottát írni, és az építészetben a tervek jelentik a kottát – a szerkezeti tervek is. Ahol a kotta nem kidolgozott, ott a végül felcsendülő zene is esetleges lesz.

Gábor László ezt a problémát közelíti meg a „magas építészet” szempontjából a „tűlpartról”; az anyag és az épületszerkezetek oldatáról – a szerkesztési alapelvek meghatározásával.

Ezen alapelvek ma – az anyagok és a szerkezetek zavarba ejtő változatosságának korában – minden korábbinál fontosabbak. Csak ezek ismeretében, az alapelvek alapján tudunk a rendelkezésünkre álló számtalan lehetőség között világosan látni, közülük választani, a választott megoldást helyesen alkalmazni – mindent együttvéve: jó épületet konstruálni. Megállapításai – éppen e szemléletmód miatt – még ma is igazak, s e gondolkodásmód a műszaki fejlődés rohamléptekkel történő haladása korában egyre idősebb.

Gondoljuk el, hány évtized telt el azóta! Gondoljuk el, mekkora teljesítmény ma az épületszerkezeteknek csupán egy-egy vékony szeletét hasonló szinten feldolgozni! Gondoljuk el, mikor érik meg ismét az idő egy ilyen széles ismeretanyagot átfogó alapmű létrehozására! Kívánom valamennyiüknek, hogy életművük ilyen maradandó legyen! Kívánom valamennyiüknek, hogy legyenek közöttünk olyanok, akik ilyen maradandó nyomot hagynak a világban!

A GÁBORI GONDOLKODÁS IDŐSZERŰSÉGE

HORVÁTH SÁNDOR

1977 januárjában léptem át hallgatóként a Műegyetem küszöbét, s a sors különlegessége folytán az első órám a K.II.32-ben, Gábor László épületszerkezetek előadása volt. Neve már ismerős volt, könyvei a technikumban is bibliaként tisztelt és rojtosra lapozott szakirodalmat jelentettek. Akkor még nem sejtettem, hogy később én is az akkor még elsődlegesen az ő nevével fémjelzett tudományterület aktív művelője lehetek.

Az eltelt évek során, a szakipari technikák katedrán képviselt elmélete mellett ezek gyakorlatával is szoros kapcsolatba kerülve, az Épületszigetelők, Tetőfedők és Bádigosok Magyarországi Szövetsége szabályozási munkacsoportjaiban tapasztalhattuk a gábori gondolkodás időszerűségét. A bizottsági munka során a szakmai színvonal emelése, a szakoktatás szervezése jegyében született meg a „Lapostetők tervezési és kivitelezési irányelve”, mely szellemiségében tagadhatatlan örököse a Gábor-féle épületszerkezeti tervezés elméletének.

Az ismert kérdéssorok más szavakkal való megfogalmazása, illetve az azokra adott válaszok megszerkesztése a mai értelemben vett „teljesítményelvű tervezés”.

Idézem kérdéseit:

- az első kérdés „*mikor és miért van a szerkezetre szükség?*”;
- a második kérdés „*hová kerül?*”;
- a harmadik kérdés „*hogyan kell kialakítani?*”

A hivatkozott kiadvány és Gábor professzor úr szakmai munkássága közötti párhuzam nyilvánvaló: a tetőfedések rétegfelépítése, a rétegek szerepének, feladatának, épületfizikai működésének elemzése alapelveiben ma is helytálló. Az anyaghasználat, a hő- és páratechnikai folyamatok értékelése, azok állandósult vagy időben változó jellegének felismerése a nevével fémjelzett tankönyv adott fejezetének időszerűségét – az anyagok és az energetikai szemlélet jelentős változása ellenére – nem vonhatják kétségbe.

Idézett kérdéssora – mely tankönyvírói hivatásán, annak valamennyi kötetén végigvonul – egy gondolkodásmód. Egy módszer, mely a száraz adathalmaz lexikális tudása helyett problémamegoldásra nevel, és ezzel ma is alapja a teljesítményelvű szerkezettervezésnek, az ilyen szempontok szerint összeállított hasonló kiadványoknak.

GÁBOR LÁSZLÓ ÉPÍTÉSZETI ALKOTÓ MUNKÁJA

VÖRÖS FERENC

egyetemi tanár

Nem sokkal a nagy gazdasági válság után, az 1930-as évek közepén, a pályáját kezdő építész egy bizonytalan, átalakuló építészeti környezet kínálta választások előtt állt. Megerősödött a Bauhaus irányzata, az új építészet visszavonhatatlanul jelen van, de a közvélemény még tartózkodó, bizalmatlan, újító elveivel még azonosulni képtelen. Az ipari fejlődés hallatlanul felgyorsul, a technikai lehetőségek széles sora is a változásokat sürgeti. Néhány korabeli publikációból vett idézettel talán pontosabb karkép rajzolható.

Walter Gropius 1934-ben az Építész- és Mérnökegylet előadó termében az új építészeletről tartott előadását Márai Sándor író, újságíró egy cikkben elemezte. Szemrehányást tesz Gropius-nak saját szenvedéseieért – *„amit akkor érez, amikor mai gondolkodású barátainak, mai értelemben berendezett lakásában vendég, szenvedő kortárs”* – ahogy magát kifejezi. Idegesíti a lapos tető, *„annál jobban érzi magát a fedél alatt, mentül csúcsosabb”*. Szakszerűtlen, de nagy hatású cikkére a *Tér és Formában* több építész is válaszol, Becz Jenő ezt írja: *„Az építészet az a művészet, amely soha nem lehet l’art pour l’art, mert gyökere az ember egyik legfőbb életszükségletében található. Mikéntjét elsősorban az élet hétköznapi követelményei diktálják, művészetének kifejező eszközeit pedig a technika produktumai adják, amelyek a korral fejlődnek. ... A korszerű építészet az arányok és tömegek művészete, eszközei többek között a vasbeton, a vas és üveg, létalapja a praktikum és az egészség. Megalkotja tehát a maga formaművészetét üvegből és vashól, áldozva igenis – szerénységgel és az élet szolgálatának alázatával, amint Ön mondja – a napfénynek, a higiénának és a kényelem kultuszának, amelyek már önmagukban is egyenlők a szép kultuszával”*.

Gábor László választása, építészeti elkötelezettsége egyértelműen az új építészet, a Bauhaus gyökerein táplálkozó modern építészet mellett áll.

Munkáinak bemutatását négy csoportba rendezve, villaépületeiről, többlakásos bérházairól, a háború utáni építészeti tevékenységéről és egyetemi éveie alatti munkásságáról kívánok szólni. Részletes jegyzék a tervezett épületekről, a teljes élet-

műről nem áll rendelkezésemre, így a teljesség igénye nélkül csak példákra szorítokozom. A pályakezdő építész, de sokszor az érett alkotó is társakkal dolgozik, önálló építészként csak a világháború után dolgozott, így az ismert munkák jelentős része kollektív munkaként, alkotóközösségben készült, és többnyire az irodatulajdonos neve alatt került publikálásra.

VILLAÉPÜLETEK

Budapest, Berényi u. 6/b; Gellért hegy (Platschek Imre): A kétlakásos villa tervezésénél a telek adottságai jelentették a legtöbb gondot. A keresztirányban lejtő keskeny telek a gyalogos és a gépkocsi forgalom elválasztását indokolta. Az alagsori szint a garázst, kiszolgáló helyiségeket és a házmesterlakást, a felső két szint teraszokkal minden irányban megnyitott, két nagyméretű luxuslakást tartalmaz. Az épület vasbeton vázszerkezetű, kitöltő falakkal, kőszivacs és parafa hőszigeteléssel. A homlokzatfelületeket kővel burkolták. A lejtő irányú vízvezetésre és vízvédelemre drainage-rendszer és négyrétegű szigetelés készült.

Az épület építészeti megjelenése összefogott, egyszerű, tiszta, nemes arányait az alagsori oszlopsor könnyeddé teszi. Háromirányú, mély loggiáira, melyeket a kedvező tájolás és kilátás is indokolt, nagyméretű, speciális kialakítású tolóablakok és erkélyajtók nyílnak. A szobákat többszárnyú tolóajtók kapcsolják össze. Az épület ma is lakóépületként működik, a lakásokat leválasztották. Állaga elszomorító, felújításra szorul. Védeltségére javaslatot kell tenni.

Budapest, Tigris u. 46. (Platschek Imre): Háromszintes, nagyméretű családi villa a Naphegy déli lejtőjén. A teraszosított, lejtős domboldalra telepített épület első – részben alagsori – szintjén a főbejárat, irodahelyiségek, házmesterlakás és a kiszolgáló helyiségek helyezkednek el, illetve innen indul a belső lépcső. A magasföldszinti alaprajz a nappali, étkezőkonyha és személyzeti helyiségeket foglalja magában, nagy, délkeleti tájolású loggiára nyílóan. A loggia az étkezőkonyha előtt szakaszosan kiszélesedik és egy íves rámpa közvetítésével kerti kapcsolata is megoldott. Az emeleten összenyitható négy hálószoba sor található, két fürdőszobával és öltözőszobákkal kiszolgálva, végigfutó loggiasorral kiegészítve.

Az épület monolit vasbeton vázszerkezettel készült. Az alaprajzi szervezés jellegzetessége, hogy a belső pillérváz kör oszlopai a válaszfalaktól függetlenül a térbe állítva jelennek meg. Az épület lapostetős kialakítású, homlokzatai kőburkolattal készültek. Jelenleg az épület több lakásra tagolt, átalakított, rossz állapotú, védeltségére javaslatot kell tenni.

Mindkét épületről megállapítható, hogy azonos elvek konzekvens végigvitelével készültek. Az egyszerű, összefogott tömegképzés, lapostetős kialakítás a kül-

ső-belső terek kapcsolatrendszere, a jelentős homlokzati megnyitások, a flexibilis belső térszervezés mindkét épület sajátja. A nagyon igényes külső megjelenést az épületek elhelyezése, a kert és a külső környezet tudatos formálása egészíti ki. Mindkét épület ma is értékelhető építészeti minőséget képvisel.

TÖBBLAKÁSOS ÉPÜLETEK

Budapest, XI. Sztoczek u. 19. (Platschek Imre): Ötszintes, fogatolt lakóépület egy központi lépcsőház köré szervezett, különböző alapterületű lakásokkal. Az emeleti szinteken a lakásokat utcai-udvari loggiák egészítik ki. Az épület alapincézett, lapostetős kialakítású, utcai homlokzata kőburkolattal készült, udvari és oldal-homlokzatai vakoltak. A kőburkolat a háború alatt elpusztult. Az épület egyszerűsége ellenére lifttel kiszolgált, nagyvonalú előcsarnokból közelíthetők meg a lakások. Bejárati előtere, lépcsőháza igényes, szépen formált.

Bérház Debrecenben: A földszint + négyemeletes saroképület két lépcsőház köré szervezeten, szintenként 7 lakást tartalmaz. Az épület földszintjén üzletek nyertek elhelyezést. Az épület szokatlan puritánságát a nagyon szigorú gazdaságossági igény indokolta – tájékoztat a korabeli publikáció. Az épületnek ugyanazt a rentabilitást kellett biztosítania a befektetett tőke után, mint Budapesten, a Debrecenben elkérhető 40%-kal alacsonyabb lakbérek mellett. Ez csak egyszerűbb anyagok, szerkezetek felhasználásával volt lehetséges, de a földszint téglaburkolatára itt is lehetőséget talált a tervező.

Budapest, II. Margit körút 28. (Platschek Imre): Az 1934. évi építési adókedvezmény a Margit körút külső karéjának beépítését kedvezményezte, különösen akkor, ha az építés régi, hasznavehetetlen ház lebontásával valósul meg. Így létesült a Trust Nyugdíjgyesületi bérház a Margit körút ívében. A bérház két részből áll: a Margit körúti és a Mechwart-ligeti (téri) házakból. A bérleti és értékesítési szempontok a hátsó épület (a Mechwart ligeti szárny) megközelíthetőségét is a Margit körút felől igényelték, ezért az épület földszintjén egy 12 m széles kapuzatot alakítottak ki, amely 4 m széles átjáróvá keskenyedik, és egy szépen parkosított udvaron keresztül biztosítja a hátsó szárny elérését. A Közmunka Tanács a két tömb összekötését és a szomszéd ház tűzfalának épülettel történő takarását írta elő. Mindkét épület lapostetős kialakítású, szépen formált tetőkertekkel.

Alaprajzi kialakítás: A tervezésnél alapelv volt, hogy a legkényelmesebb és legkorszerűbb lakások készüljenek. A mellékhelyiségek legnagyobb részének közvetlen szellőzése van, a belső helyiségek gépi szellőzéssel frisslevegő utánpótlással ellátottak. A nagy épületmélységek miatt hall kialakítása vált szükségessé.

Néhány szerkezeti megoldás: Az épület vázas szerkezetű, részben vasbeton, részben acél vázszerkezettel, a kitöltő falak falazottak, kőszivacs hőszigeteléssel. A födémek téglabetétes vasbeton és vasbeton lemezfödémek. Az alapozást a kiterjedt épület két szárnya közötti jelentős szintkülönbség – mintegy két szint – bonyolította. Külön gondot jelentett a jelentkező rétegvíz-szigetelés megoldása és a víz elvezetése. Négyrétegű szigetelés és drain-rendszer készült.

Az összes szerkezeti elem, anyag, megoldás a kor legjobb, legkorszerűbb, esztétikailag legigényesebb megoldásával készült. A gépészeti rendszernél elég talán megemlíteni, hogy minden vezeték vörösrézből készült.

Budapest, II. Margit krt. 57.: A fszt + hatemeletes, háromfogatú, lapostetős épület a Margit körút külső oldalán, Kozma Lajos átriumháza mellett áll. Az egységes utcaképbbe való illeszkedés volt a fő feladat. A földszinten széles kirakatszekrények, az emeleten nagyméretű erkélyek készültek. Alaprajzi szervezésére a racionalitás a jellemző. Az épület vázas szerkezetű, lapostetős kialakítással.

Budapest, XII. Szamos u. 5.: Publikációt, eredeti tervanyagot nem találtam. A saroképület megközelítése jellegzetes, az oszlopsorral megnyitott, fedett bejárati árkád, az íves erkélyek, sarokablakok tipikus motívumokat mutatnak.

Gábor László bérházépületeiről összefoglalva elmondható, hogy itt a kor elvárásainak megfelelően az építésznek a profitérdekelt befektető kívánságait ki kell szolgálnia, néha szakmai meggyőződése ellenére is. Az építészeti igényesség és a műszaki alaposság néha csak a lépcsőházon és a homlokzaton tud megjelenni, de mindig jelen van. A Margit körúti épület tekinthető a legigényesebbnek, itt a kor minden esztétikai és technikai vívmánya alkalmazásra került, talán ma sem lehetne jobban megtervezni.

A II. VILÁGHÁBORÚT KÖVETŐ ALKOTÓ ÉVEK

Belügyminisztérium: Gábor László 1946–48 között önálló építészként dolgozik, számos rekonstrukciós munkát készít, pályázaton vesz részt eredményesen. Legjelentősebb munkájának a budapesti Belügyminisztérium, ma Országgyűlési Irodaház átépítési, rekonstrukciós munkája tekinthető, amelyet ifj. Benkhard Ágoston, Gáboros Lajos és Rudnai Gyula építészekkel közösen készített. Azért is érdemes néhány szót beszélni róla, mert az épület születésének körülményei a korra jellemző tanulságokat hordoznak.

Feladat volt egy korszerű hivatali épület létesítése, 600 szobával, előadóteremmel, 25–30 férőhelyes garázzsal, a szükséges kiszolgáló és szociális létesítmé-

nyekkel, minisztériumi funkcióra, szerény eszközökkel, de az ország legnagyobb minisztériumát megillető reprezentatív megjelenéssel. Adottság volt egy elavult alaprajzú és szerkezetű, üzleti jelleggel létesített bérház, szűk belső udvarokkal, zavaros homlokzattal, ötletszerűen elhelyezett felépítményekkel. Az épületet a háború alatt több bombatalálat érte, részlegesen kiegészített, földemjei leszakadtak. Szerkezeti rendszere középfőfalas, téglavasbeton-acél tartószerkezet ötletszerűen kombinálva, helyenként téglabetétes földemekkel. Egyedüli értéke az elhelyezkedés, a Duna-part, a körkilátás és a kialakuló kormányzati negyed közelsége. Ma egy ilyen épületet biztosan lebontanának. Az akkori kor szemlélete a takarékoság, az átépítés mellett döntött. Az oldalszárnyak kibontásával, a belső udvar beépítésével kialakított, tiszta, H-alaprajzú, központi forgalom-elosztású épület az elmúlt ötven évben használhatónak bizonyult.

A MŰEGYETEM ÉPÜLETSZERKEZETI TANSZÉKÉN VÉGZETT ÉPÍTÉSZETI TEVÉKENYSÉG

Külön elemzést igényelne, hogy egy alkotó energiái teljében lévő építészt mi készít ilyen jelentős pályamódosításra, oktatói, tanszékszervezői-vezetői feladatok ellátására. Ismeretes az ideológiai váltás zűrzavara, az önállóság feladásának kényszere, az építés terén a tömegfeladatok előtérbe kerülése, az építési minőség színvonalcsökkenése. A kezdeti években (az 1950-es évek elején) még önálló építész feladatokra is jut ideje, ekkor készült Lévai Andorral közös tervezésben a *Maros utca 24–26–28. sz. alatti OTP társasház*, ahol a korábbi kvalitásokból már csak a racionalitás maradt meg. Az 1960-as évek elején a *Ganz utca 5–7. sz. alatti OTP társasház*, illetve a *debreceni irodaház* tervezése során már csak menedzseri, tanácsadói feladatokat vállalt, ezt a készülő tankönyvek és egyetemi vezetői feladatai is magyarázzák. Tervezői aktivitása egy pillanatra újra fellángolt a *Kovács Margit Gyűjtemény* – majd a Művésznő halála után – *Kovács Margit Múzeum* tervezése kapcsán, gondolatai, tanácsa, tévedhetetlen ízlése, érzékenysége nagymértékben hozzájárult a sikeres megvalósításhoz.

Zárszóként értékelnem kellene dr. Gábor László építészeti tevékenységét. Nem teszem ezt két okból: egyrészt nem vagyok építészettörténész és elméleti szakember, másrészt rendkívül szoros – a munkatársi kapcsolaton túlmenően – baráti, szinte apa-fiú kapcsolatunk értékítéletem objektivitását esetleg elhomályosítja. Az én szememben és lelkemben Ő kiváló építész volt, odafigyelő, jó főnök, kellemes, szellemes, jó humorú EMBER, akire szívesen gondolok vissza, épületein, tankönyvein keresztül ható tanításait ma is nyugodt lelkiismerettel ajánlom az utóknak.